

BİR İTALYAN MİLLETVEKİLİNİN YENİ TÜRKİYE HAKKINDAKİ FİKİRLERİ (1925)

AN ITALIAN DEPUTY'S IDEAS ABOUT NEW TURKEY (1925)

Mevlüt ÇELEBİ*

Öz

İki dünya savaşı arası dönemde Türkiye-İtalya ilişkileri hep sorunlu oldu. Yeni Türkiye'nin dış ilişkileri barış ve dostluk anlayışı üzerinde gelişirken Faşist İtalya, yayılmacı bir siyaseti benimsedi. Faşistlerin Akdeniz bölgesini İtalyan yayılmacılığı için hedef coğrafya olarak seçmesi, Türkiye ile İtalya'yı karşı karşıya getirdi. Mussolini'nin emperyalist politikası kamuoyunda da kuvvetli bir destek buldu. Milletvekili Orazio Pedrazzi de İtalya'nın Akdeniz ve Anadolu'yu hedef alan siyasetine destek verenlerden birisiydi. Pedrazzi, meclisteki konuşmalarında bu fikirlerini dile getirdi. 1924'te yaptığı bir Doğu seyahatinden sonra yazdığı kitapta da bu fikirlerini daha ayrıntılı olarak anlattı. Pedrazzi, Türkiye Cumhuriyeti'ni, Avrupalılarla iş birliği yapmadığı için suçlarken, Anadolu'nun, az nüfuslu Türklerin yönetiminde layık olduğu gibi değerlendirilmediğini ileri sürdü. Pedrazzi'nin bu fikirleri Türk kamuoyunda tepkiyle karşılanmakla birlikte kitabı, Türkçeye tercüme edilerek bir gazetede tefrika edildi.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye, İtalya, Türk-İtalyan İlişkileri, Orazio Pedrazzi ve Anadolu*

Abstract

Turkish-Italian Relations in the Interwar Period has always been problematic. New Turkey's foreign policy of peace and friendship in the adopted but Fascist Italy, followed by an expansionist policy in the Mediterranean area. Mussolini's imperialist policy was supported by Italian public opinion. Deputy Orazio Pedrazzi was one of the supporters of Italy's policy towards the Mediterranean and Anatolia. Pedrazzi voiced these ideas in his parliamentary talk. In a book he wrote after an East journey in 1924, he wrote these ideas in more detail. Pedrazzi, the Republic of Turkey, was blamed for failing to cooperate with the Europeans. He also argued that the Turks were not able to use Anatolia efficiently with less. Pedrazzi's ideas were met with reaction in Turkish public opinion. However, his book was translated into Turkish and was published in a newspaper.

Keywords: *Turkey, Italy, Turkish-Italian Relations, Orazio Pedrazzi, Anatolia*

A-Giriş

Bir bağımsızlık savaşının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren önemli iç ve dış sorunlarla karşılaştı. Lozan Barış Antlaşması ile askeri zafer siyasi zaferle taçlandırıldı. Böylece bütün dünya nezdinde bağımsızlığı tescil edilmiş bir devlet olmasına rağmen, yeni Türkiye'nin aşması gereken ciddi sorunlar bulunmaktaydı. Her ne kadar Lozan ile Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına yol açan dış faktörler tasfiye edilmişse de, Lozan, bütün sorunları çözememiş, bir kısmı sonraki döneme ertelemişti. Dolayısıyla Türkiye, Cumhuriyet'in ilk yıllarında; Dünyun-ı Umumiye borçlarının ödenmesinden Musul sorununa, Etabli meselesinden Boğazlar sorununa kadar Lozan'dan arta kalan pek çok meseleyi

*Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti ABD, mevlut.celebi@ege.edu.tr, (orcid.org/0000-0001-8244-661X)

çözmek için epey mesai harcamak zorunda kaldı. Özellikle Musul meselesi sadece İngiltere ile Türkiye ilişkilerini bir savaşın eşiğine getirmekle kalmamış, üçüncü ülkeleri de şu ya da bu şekilde etkilemiştir. Türkiye; dünya siyasetine yön veren ülkelerle (İngiltere, Fransa, İtalya gibi) komşu ve sorunları olan bir ülke durumundaydı. Yeni Türk devletinin dikkate almasını gerektiren konular bunlardan da ibaret değildi. “Muasır medeniyet seviyesine” çıkma mücadelesinde karşılaşılan iç meseleler, yurt dışına çıkmış veya çıkartılmış muhaliflerin Türkiye aleyhindeki çalışmaları ve son Osmanlı padişahı Vahdettin’in ülkeye ve saltanatına geri dönebilme umudu, dış sorunlara eklenecek unsurlardı.

Uluslararası ilişkilerin temel prensibi olan “daimi dostluklar ve daimi düşmanlıklar yoktur” anlayışının yakın tarihimizdeki en önemli göstergelerinden biri de, I. Dünya Savaşı sonunda Türk-İtalyan ilişkilerinde yaşanan iniş çıkışlardır. Milli Mücadele döneminde, hangi sebeple olduğu şu an için çok önemli olmadan, teoride düşman, pratikte dost olan İtalya’nın bundan birkaç yıl sonra Türkiye için en önemli tehdit unsuru haline gelmesi çok kolay anlaşılabilir bir değişim değildir. Üstelik Lozan Barış Antlaşması’nı onaylayan ilk İtilaf Devleti’nin de İtalya olduğu hatırlanınca, dostluktan düşmanlığa gidişin bu kadar kısa zamanda ve böylesine hızlı olmasını anlamak daha da güçleşmektedir. Aslına bakılacak olursa, I. Dünya Savaşı sonunda İtalya’da ve Türkiye’de yaşanan büyük değişimleri gerçekleştirenlerin sonraki döneme dönük düşünceleri, hedefleri ve izledikleri politikalarındaki temel uyumsuzluklar, Türkiye ile İtalya’yı karşı karşıya getirmesi kaçınılmazdı. I. Dünya Savaşı sonunda tespit edilen statüye isyan eden ve halkıyla birlikte bunu değiştiren Mustafa Kemal Paşa, zaferden sonra yeni bir hedef belirledi: Lozan ile elde edilen statünün korunması ve geçmişte yaşanan sıkıntıların, acıların ve kayıpların bir daha yaşanmaması için bir varoluş-yok oluş mücadelesi olan çağdaşlaşma. Çağdaşlaşma hedefinin gerçekleşmesi için iç ve dış barışın korunması şart olduğu için Atatürk, dış politikada barışçı ve antirevizyonist yaklaşımları benimsedi.

İtalya’da ise, 1922’de iktidara gelen Faşistlerle birlikte, Benito Mussolini’nin ifadesiyle “yeni ve dinamik”¹ bir dış politika izlemeye başladı. Romalıların “mare nostrum” (Bizim Deniz) olarak isimlendirdikleri Akdeniz’de aktif bir siyaset takip eden İtalya Milli Faşist Partisi lideri Mussolini, Balkanlarda ve Akdeniz bölgesinde İngiltere ve Fransa ile rekabet edebilecek bir İtalya meydana getirmek istedi. Mare Nostrum anlayışı, yeni İtalya’da, Mussolini’nin bir nutkunda da ifade ettiği gibi şöyle algılanıyordu: “Roma, bizim çıkış noktamız ve referansımızdır. O bizim bir sembolümüz ya da mitimizdir. Biz akıllı ve güçlü, disiplinli ve emperyal bir Roma İtalya’sı hâyâl ediyoruz. Roma’nın ölümsüz ruhu Faşizmin içinde yeniden dirilip yükselecektir.”²

Francesco Bertone, başlığı da çarpıcı olan , “Il nostro mare” (Bizim Denizimiz) kitabında, İtalya için Akdeniz’in önemini şöyle ifade ediyor: “İtalya için Akdeniz’e sahip olmak, hayatının kaynağıdır. Bu yüzden nefes alması için, dünya siyasetinin çok önemli bir sorunudur. Sebebi de şudur: Geçmişte Akdeniz bölgesine egemen olmuş bir millet olarak, Akdeniz, savaşta ve barışta İtalyanların güvenliği için son derece önemlidir. Aynı zamanda İtalya’nın yayılma sahası olarak da önemi olduğu gibi, bu ülkenin Atlantik-Hint Okyanusu ve Karadeniz bağlantısını buradan yapması da önemlidir.”³ “Bir millet, yaptığı dış politika kadar vardır”⁴ tespiti bulunan Mussolini’ye göre geçen yüzyıl İtalya için

1 H. James Burgwyn, *Italian Foreign Policy in the Interwar period*, Westport, Connecticut London 1997, s.18.

2 Hazal Pabuççular, *Turkish-Italian Relations in the Interwar Period*, Boğaziçi University, İstanbul 2009, s.12.

3 Francesco Bertone, *Il nostro mare*, Firenze 1930, s.15.

4 Giuseppe Bevilacqua, “Undici anni di politica estera Mussoliniana”, *Gerarchia*, Anno: XIII, No: 10 (29 Ottobre 1933), s. 815.

“istiklâl asrı” olmuştu. Yirminci yüzyıl ise İtalya’nın “şevket asrı” olacaktı.⁵ Bu teorik yaklaşımların, Akdeniz ülkelerinde tedirginlik yaratacak bazı örneklerinin olduğunu da biliyoruz. Mussolini’nin ifade ettiği “şevket asrı”nın, yani İtalyan prestijinin tatmin edildiği ilk olay, Ağustos 1923’te yaşandı. Yunanistan ile Arnavutluk arasındaki sınırın tespiti için kurulan komisyonun İtalyan görevlileri General Enrico Tellini, Tabip Binbaşı Luigi Corti ve Teğmen Mario Bonacini, 27 Ağustos 1923 sabahı Yunanistan sınırları içinde ve Arnavutluk sınırındaki Yanya’da öldürüldüler.⁶ Cinayete, İtalya hükümeti ve kamuoyu çok sert bir tepki gösterdi. Yunanistan’a ağır bir ultimatoma veren İtalya hükümeti, cinayet hakkında tatmin edici bir açıklama istedi ve suçluların yakalanıp cezalandırılmasını, ölen İtalyan görevliler için resmi bir tören düzenlenmesini ve kendilerine 50 milyon Lire tazminat ödenmesini talep etti.⁷ Yunan hükümetinin İtalyan taleplerini karşılamada ağırdan alması üzerine İtalya, askeri harekete girerek 31 Ağustos günü Korfu adasını işgale başladı.⁸ Yunanistan’ın, İtalya’dan özür dilemesi ve 50 Milyon Lire’lik tazminatı ödemeyi kabul etmesi üzerine İtalyanlar, Korfu adasını 27 Eylül 1923’te boşalttılar.⁹ Bu olay, İtalya için bir gövde gösterisi olduğu kadar, sonraki dönemde izleyeceği sorun çözme yöntemi konusunda da ilk örnekti. İtalya’nın güce dayalı diplomasisi, (Gambot diplomasisi) sonraki yıl da Yugoslavya’ya karşı kullanıldı. İtalya’nın I. Dünya Savaşı’na girerken kendisine vaat edilen iki kent, İtalyan yayılmacılığının sembol kentleri olmuştu: Adriyatik kıyısındaki Fiume (Rijeka) ve İzmir. Savaş sonunda İtalya, iki kente de sahip olamadı. Faşist yayılmacılık, bu iki kente duyulan iştahı yeniden kabarttı. Fiume, 1920 Kasımında İtalya ile Yugoslavya arasında yapılan bir antlaşma ile bir serbest şehir olarak bağımsız bir statüye kavuşturulmuştu. Mussolini iktidarının ilk yıllarında bu meseleyi ele aldı ve Yugoslavya üzerinde baskı kurarak, bu devletle yaptığı 27 Ocak 1924’te bir anlaşma ile Fiume’nin İtalya’ya katılmasını sağladı.¹⁰

Yeni Türkiye ile Yeni İtalya arasındaki ilk önemli diplomatik kriz, 1924 yazında yaşandı. İtalyanların Mayıs sonlarında Rodos adasındaki askeri birliklerini 2-3 aylık kuvvetle takviye etmesi Türkiye’de büyük endişe ve tepki meydana getirdi. İtalyanların; “İtalya karşıtı kampanya” başlatmakla suçladığı Türk basınının da yakından takip ettiği bu olay hakkında Ankara Hükümeti İtalya’dan bilgi istedi. Roma Hükümeti bunun Türkiye’ye karşı bir hareket olmadığını açıkladı. Ancak, resmi açıklamalar gerçeği yansıtmaktan uzaktı. Biliyoruz ki, Mussolini, 1924 Haziranında Savaş Bakanı Antonino Di Giorgio’yu, Türkiye’nin askerî bakımdan işgalini içeren bir planı hazırlamakla görevlendirmişti. Bu plan, Aralık ayında hazır olmasına rağmen, ülke içinden ve bilhassa uluslararası câmiadan gelecek tepkilerden çekinen Mussolini, bundan vaz geçmek zorunda kaldı. Fakat İtalya, Türkiye ile diğer devletler arasındaki ilişkileri, kendi menfaatleri doğrultusunda takip ederek faydalanmaya çalışmaktan geri durmadı. Türkiye ile İngiltere arasındaki Musul meselesini Türkiye’ye karşı “şantaj” vesilesi olarak kullanan İtalya’nın, “Türkiye Musul’u işgal ederse, Anadolu’ya çıkacağı”¹¹ söylentileri, Türkiye’yi telaşa ve askeri önlemler almaya sevk etti.

Çalışmamıza konu olan İtalyan milletvekili Orazio Pedrazzi’nin mecliste yaptığı

5 *Vakit*, 31 Teşrin-i evvel 1925.

6 *Il Giornale d’Italia*, 30 Agosto 1923.

7 Indro Montanelli, *Storia d’Italia*, Vol: VII, (1919-1936), Edizione per Oggi, Milano 2006, s.147; Giorgio Candeloro, *Storia dell’Italia moderna*, Vol: 8, Feltrinelli Ed., Milano 1989, s.165; H. James Burgwyn, *a.g.e.*, s.23.

8 *L’Epoca*, 2 Settembre 1923.

9 Giorgio Candeloro, *a.g.e.*, s.165.

10 Giorgio Candeloro, *a.g.e.*, s.166; Indro Montanelli, *a.g.e.*, s.147; H. James Burgwyn, *a.g.e.*, s.25.

11 Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türkiye-İtalya ilişkileri için bakınız: Mevlüt Çelebi, “Türk Kaynaklarına Göre Atatürk Döneminde Türk-İtalyan Siyasî İlişkileri”, Atatürk 4. Uluslararası Kongresi, (25-29 Ekim 1999-Türkistan-Kazakistan), *Bildiriler*, C.I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2000, ss.265-287; Mevlüt Çelebi, “Atatürk Dönemi Dış Politikasında İtalya Faktörü (1923-1938)”, *Türkler*, C.16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss.661-671.

konuşmalar ve yayınladığı kitabındaki fikirleri, işte bu ortamın ürünüdür. Dolayısıyla Pedrazzi'nin fikirleri sadece bir milletvekilinin fikirleri olmanın ötesinde anlamlar taşımaktadır. Orazio Pedrazzi, 11 Ağustos 1889'da Emilia-Romagna bölgesindeki Piacenza şehrinde bir kasaba olan Travo'da doğdu. Milliyetçi, gazeteci, yazar, politikacı ve diplomat olarak Faşizm döneminin önemli şahsiyetlerinden birisidir. Faşizmin fikri lideri olarak kabul edebileceğimiz Gabriele D'Annunzio'nun yakın arkadaşlarından biri ve 1918'de ünlü şairin basın danışmanlığını yaptı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Paris'te toplanan barış konferansını takip etti ve gelişmeler hakkında D'Annunzio'yu bilgilendirdi. İtalya'nın kaos döneminde ismi çok duyulmamakla birlikte, Faşistlerin iktidara gelişiyle yeniden parladı. 6 Nisan 1924'te yapılan seçimlerde milletvekili seçildi. Yasama dönemi sona ermeden 1927'de Kudüs başkonsolosluğuyla diplomatik kariyeri başladı. Tunus ve Prag'da başkonsolosluk ve 1932'de Şili'nin başkenti Santiago'da ve 1935'te İspanya'nın başkenti Madrid'te büyükelçi sıfatıyla görev yaptı. Faşizmin sona ermesinden sonra geri planda kalmayı tercih eden Pedrazzi, 6 Ekim 1962'de Floransa'da vefat etti. İtalya'nın sömürgecilik siyasetine yön vermek amacıyla başka kitaplar da yazmış olan Pedrazzi'nin, Türkiye'yi ilgilendiren ve bu yazımızda ele alacağımız eseri 1925'te yayınlandı.

B-Pedrazzi'nin Meclis Konuşmalarında Türkiye ve Tepkiler

İtalya Krallığı'nın XXVII. Yasama Devresi'nde (24 Mayıs 1924-21 Ocak 1929) Milletvekilliği yapan Orazio Pedrazzi, Dışişleri Bakanlığı bütçesinin görüşülmesi sırasında 4 Haziran 1924 günü yapılan oturumda Türkiye hakkındaki düşüncelerini ilk defa açıkladı. Pedrazzi, konuşmasına, İtalya'nın Ege ve Akdeniz'de elde ettiği pozisyona dikkat çekerek başladı. Ardından, geçmişte Karadeniz limanlarının İtalyan gemilerine kapalı olduğu halde faşist hükümetin çalışmalarıyla bütün Karadeniz limanlarının İtalyan gemilerine açıldığını iddia etti. Pedrazzi, yakın dönem İtalyan dış politikasından ve Rusya ile ilişkilerinden söz ettikten sonra sözü Ege Denizi'ne getirdi. Bu bölgede kendilerini, ciddi sorunların beklediğinden bahsederek, İtalya ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiyi değerlendirdi. Türk hükümetinin her gün çıkarttığı zorluklar nedeniyle İngiliz, Fransız ve İtalyan vatandaşlarının yaşamak için uygun ortam bulamadıklarını ileri sürdü. *"Türkiye'deki gelişmeleri yargılamak bizim görevimiz değil. Sömürge bilançomuzu tartışmaya gelecek olursak, politikamıza en büyük yıkımı vuran, Türklerin manevi gücü olan halifelikti. Şimdilik Ankara'nın durumunu dikkatle izlemeli ve bu siyasetin değişmesini beklemeliyiz. Yabancı düşmanlığı Türk hükümetinin halkına karşı her şeyin üstünde tuttuğu söylemdir. Bununla birlikte, Türk halkı kendisini, devam ettiremeyecekleri kavşak noktasında buluyor: Ya yabancılar için kapıları yeniden açabilir veya kendilerini daha uzun süre aşağılık koşullar altında bulabilirler. Türkler uzlaşmaz insanlardır; ancak aynı zamanda zekidirler ve bunu anlıyorlardır."*¹² Bu konuşmanın Türk kamuoyuna yansdığına dair bir bilgiye rastlamadık. Fakat sonraki yıl yaptığı aşağıdaki konuşma, çok yönlü tepkiyle karşılandı.

Orazio Pedrazzi, İtalya Meclisi'nde 26 Mart 1925 Cuma günü Dışişleri Bakanlığı bütçesi görüşülürken söz alarak uzun bir konuşma yaptı. Konuşmasına, hükümetin de dikkatinden kaçmadığını düşündüğü esas itibarıyla Lozan Antlaşması'nın uygulanmasından kaynaklanan fakat başka sorunlara da yol açan Ege Adaları'ndaki İtalyan hakimiyetiyle ilgili fikirlerini açıklayacağını belirterek başladı ve şöyle devam etti: *"Lozan Antlaşması, Avrupa diplomasisinin kesinlikle en mutlu ve en yetenekli eylemi değildi. Müttefik temsilcileri, Lozan'da kendilerini Türklerin inatçı iradeleri karşısında buldular ve barış pahasına, onlara sunduklarıyla, Türklerin Yunan megalomanlarına karşı zaferini tüm Avrupa'ya karşı bir*

¹² *Atti Parlamentari, Camera dei Deputati, Legislatura XXVII- I. Sessione-Discussioni-* (4 Giugno 1924), s.125-127; <http://storia.camera.it/regno/lavori/leg27/sed006.pdf> (Erişim: 24.01.2018 22:46.)

zafer haline getirdiler.”

İtalya'nın, Lozan Antlaşması'nı hiç bir şey kaybetmeden imzalayan tek güç olduğu gibi 12 yıldır geçici olarak işgali altındaki Ege Adalarında sürekli egemenliğini gerçekleştirdiğinin altını çizdi. Adaların ilhakının geciktirilmiş olmasını eleştiren Pedrazzi, Anadolu'yu tahliye ettikleri tarihler bilinirse, adaların her zaman bir yabancı iştahına açık hale geldiğini iddia etti. Ülkesinin Türkiye ile ilişkilerini değerlendirmeye başlayan milletvekili, Anadolu'dan Türk dostluğu adına ayrıldıklarını iddia etti. O tarihten sonra yaşananlar İtalya'yı Akdeniz siyasetinde küçük düşürdüğünü ileri sürerek, 12 yıldır egemenlikleri altındaki Adalarda, hâlâ Türkçe ve Yunanca öğretilmeye devam edilirken, tek bir İtalyanca kelime öğretilmediğinden şikayet etti. “Bu dış politika değildi; bu genişleme değildi” diyen Pedrazzi, Rodos ve 12 Ada'nın geleceğiyle ilgili çeşitli teorileri ve İtalya'nın Doğu siyasetindeki kilit rollerini analiz ettikten sonra sözü Türkiye'ye getirdi. *“İtalyan takımadalarının berrak gökyüzünü, Türkiye kıyılarından gelen tek bir bulut örtüyor. Türkiye'nin iç siyasetine girmemeyi bizzat kendim söyledim; ancak Türk siyasetinin adalarımızda yarattığı olumsuz etkiyi ifşa etme hakkına sahibiz, Levant'taki menfaatlerimizi koruma hakkına sahibiz. Adalarımız her zaman Anadolu'nun ekonomik yaşamıyla iç içedir ve ada halkları, her gün Türk kıyılarındaki insanlarla ticaret ve alışveriş yapmaktadır. İşte, Adalarla Anadolu'nun tüm kıyılarının ticaretini engelleyen Türkiye'nin yeni hükümeti, bunun, başkalarından önce kendi kendisini boğazlamak olduğunu ve gümrük işlemlerini artırdığını anladı ve bu durum şimdi değişti. Ancak yine de ilişkiler her zaman çok çok zor. Bu nedenle, Türkiye Asya'nın çöküşü olarak tanımlanabilecek daha büyük ölçekte Anadolu sorununu inceleme hakkına sahibiz. Mesele şu ki, değerli meslekdaşlarım, Akdeniz'in ortasında, sayıları 6 milyona ulaşmayan, savaşçı ve çoban bir halk, 50 milyon insanın rahatça yaşayabileceği bu arazinin sahibi olarak, kendi ırkından olmayan tüm sakinleri kovuyor ve Avrupa'nın her şeyine karşı çıkararak resmi bir yabancı düşmanlığı gösteriyor ve bu toprakları yoksullaştırıyor. Bu durumun devamında ülke çökerse, ne esnafların, ne profesyonellerin, ne de tacirlerin nereye gideceği bilinmiyor. Çünkü Türkiye'nin bütün kapıları kapalı.”*

Türkiye'nin bu tutumundan vaz geçmesinin Avrupa ülkeleri kadar kendi menfaatine de olduğunu dile getiren Pedrazzi, tüm Avrupalılar arasında, en az etkilenen insanların, menfaatleri sınırlı olduğu ve meseleye menfaatçi yaklaşmadıkları için İtalyanlar olacağını ileri sürüyor. Pedrazzi, sık sık alkışlarla kesilen konuşmasının Türkiye faslını şu sözlerle tamamladı: *“Ancak bugün Rodos ve 12 Ada, bizim adalarımızdır ve Türk halkından bu Avrupa karşıtı tutumdan kurtulmaları ve Akdeniz'in kapılarını Akdeniz ülkelerine açmaları hususunda devamlı olarak yardım teklif etmek zorundayız; Ölmesine izin vermemeliyiz. Ve bu, Doğu'nun diğer kısımlarındaki İtalyanlığın sağlam kalması için çok gerekli, aksi takdirde bir adım ilerleyemez.”*¹³

Türk kamuoyu İtalyan meclisinde yaşanan bu tartışmadan neredeyse 20 gün sonra haberdar oldu. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 16 Nisan 1925 günü yapılan toplantısında Mardin Mebusu Yakup Kadri Bey'in, (Karaosmanoğlu) Hâriciye Vekili'nin cevablaması isteğiyle şu soru önergesi gündeme geldi:

“Riyaset-i Celileye;

Efendim! Geçen gün İtalya parlamentosunda Türkiye'ye karşı hasmane telakki olunabilecek bir hâdise vuku buldu. Mösyö Pedrazzi nâmında bir mebus müzakere esnasında Küçük Asya yani Anadolu meselesini ortaya atmış ve Türkiye Cumhuriyeti

13 Atti Parlamentari, Camera dei Deputati, Legislatura XVII- 1. Sessione-Discussioini (26 Marzo 1925), s. 2983-2988; <http://storia.camera.it/regno/lavori/leg27/sed072.pdf>, (Erişim: 01.01.2018 22:56)

hükümetinin koyduğu yeni gümrük rüsumunun, Anadolu ile Avrupa arasındaki münasebat-ı iktisadiyeyi ihlal ettiğini ve Avrupa ticaretine karşı bütün Anadolu kapılarının kapanmış olduğunu söylemiştir...” Pedrazzi’nin konuşmasından kısa bir bölümü de ekleyen Yakup kadri Bey, önergesini şu şekilde tamamlamıştır: “Mebus Pedrazzi’nin bu beyanattı üzerine müzakerede hazır bulunan Mussolini şu yolda mukabelede bulunmuştur: ‘Beyanatınızı kemal-i dikkat ve ehemmiyetle dinledim.’ Mürettep bir sahne mahiyetini haiz bulunan bu müzakere hakkında Hâriciye Vekilimiz Beyefendi’nin ne düşündüğünü öğrenmek isterim ve vekil beyin bu hususta meclis huzurunda lâzım gelen izahatı vermesini rica ederim.”

Bunun üzerine Hâriciye Vekili Tefvik Rüştü (Aras) Bey, şu açıklamayı yaptı: “Efendim! İtalya Meclisinde Hâriciye bütçesinin müzakeresi esnasında Faşist Partisi’ne mensup mebus Pedrazzi buna yakın beyanatta bulunmuştur. Başvekil Mussolini, mecliste bütün müzakere esnasında yapılan konuşmalara cevap verirken, o nutukları dinlediğini söylemiştir. Vekalet bu müzakereye vâkıftır.”¹⁴

Meclisteki bu tartışmanın ardından kamuoyunda, Pedrazzi’nin konuşmasına karşı büyük bir tepki yükseldi. Konuşmayı sütunlarına ilk taşıyan gazetelerden olan Hâkimiyet-i Milliye, Pedrazzi’nin, “Türkiye hükümetinin yabancılara karşı düşmanca bir siyaset takip ederek kapılarını dış dünyaya kapattığını” iddia ettiğini yazdı. Yazı şöyle sona eriyordu: “İtalyan milletvekili, Mussolini’nin de dinlediği konuşmasını şöyle bitirmiştir: “Türkiye hükümetine Avrupa’ya karşı perverde ettiği husumet kabuğundan çıkmasını tavsiye ederiz. Bu hükümet kendisine yardım edecek olanların iktisadî ve ırkî iş birliğini kabul etmelidir. Sonsuza kadar Akdeniz havzasında vâki olan bir memleket kapılarını Akdeniz ahalisine açmalıdır. Bu memleket, yalnız bu Akdeniz ahalisinin ölüme mahkum kalması şartı ile Türkiye’nin olabilir.”¹⁵

Pedrazzi’ye Türk tarafından en sert tepki Ağaoğlu Ahmet (1869-1939) tarafından gösterildi. Ağaoğlu’nun çok uzun olan bu yazısını özetleyerek ve sadeleştirerek vereceğiz. Avrupa sermayedarlarının Türkiye ile Rusya arasında iyi ilişkiler kurulmasından rahatsız olduğuna ve bazen bu rahatsızlığın basına da yansıdığına değinilen yazının girişinde şöyle devam edilmiştir:

“Avrupa matbuatında bu gibi hezeyanlara ve saçma sapan sözlere tesadüf edilmektedir. Fakat son zamanda İtalya da tesadüf ettiğimiz kadar ahmakça birisine henüz hiç bir yerde tesadüf etmemiştik.

Bu memlekette meğer Pedrazzi isminde bir mebus var imiş ve bu mebus bizim memleketimiz hakkında bir beyanatta bulunmuş ve bu adamın hezeyanlarını İtalyan Başvekilî âdeta tasvib eylemiş imiş!” İtalyan milletvekilinin konuşmasından pasajlar veren Ağaoğlu şöyle devam ediyor: “İtalyan diktatörünün tasvip ve dikkatini celb etmiş olan hezeyanı gördünüz mü? Altını çizdiğimiz fıkralar üzerine bilhassa celb-i dikkat ediyoruz. Bütün beyanatın ruhu bu fıkralarda münderiçtir. İtalyan sermayedarlarının sersemleşmiş kafalarında dönen fikirleri bu kadar ahmakçasına bizim huzurumuza getiren Sinyor Pedrazzi’ye cidden müteşekkiriz.

Demek İtalyan Başvekilî tarafından tasvibe mazhar olan Sinyor Pedrazzi’nin fikrine göre memleketimiz bizim olmak için ölüme mahkum olan Akdeniz ahalisinin ırkî ve iktisadî ortaklığını mutlaka kabul etmeliyiz. Etmediğimiz halde en az elli milyonluk nüfusun

¹⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, c.18, (14 Nisan 1341- 22 Nisan 1341), TBMM Matbaası, Ankara 1976, s.87-88; “Hâriciye Vekili Tefvik Rüşdü’nün Cevabı”, İkdâm, 17 Nisan 1925.

¹⁵ Hâkimiyet-i Milliye, 20 Nisan 1925.

refahve saadetini temin edecek kapasitede bulunan memleketimiz bizim olmayacaktır. Biz ihtiras ve tamahının telkin ettiği birçok cinnetlere şimdiye kadar şahit olduk fakat bu kadar budalaca bir hamakata henüz tesadüf etmedik. Türkiye, Akdeniz'e temas ediyor. Bundan dolayı Akdeniz'in tamamı gelip Türkiye'ye sahip olmak hakkına sahiptir. Zira iktisadî ve ırkî iştirak başka bir anlama gelmez.

Acaba biz bu nazariyeyi çevirip de desek ki: 'İtalya, Avrupaî bir devlettir. Bundan dolayı memleketlerine sığmayan Avrupalı Almanlar, Fransızlar ve diğer milletlerin hepsi İtalyanlara İtalya'da ırkî ve iktisadî iştirak hakkına sahiptirler.' Acaba Sinyor Pedrazzi ne cevap verir ve İtalyan diktatörü bu fikri de nazar-ı dikkate alır mı?

Hakikat şudur: İtalyanlar memleketimize göz dikmişlerdir. Bu İtalyan hûlyası Harb-i Umumî'nin sonunda neredeyse tahakkuk etmek üzere idi. Memleketimizi parçalamak hûlyasında bulunanlar arasında İtalya da mevcuttu ve hattâ Mütarekeden sonra memleketimizin bir kısmını işgal altına almışlardı. Fakat bütün düşman hûlyalarını, mahv ve yok eden harekât-ı milliyeye, İtalyan hûlyasını da sona erdirdi. Lozan Sulh Muahedesi ise, bütün ecnebler gibi İtalyanları da muharebeden evvel haiz buldukları mümtaz vaziyetten de mahrum etti. Bundan maada, hükümet-i cumhuriye ahali ve memlekete karşı mükellef olduğu vazifeyi haklı olarak idrak etmiş olarak, ahali ve memleketin menfaatini himaye ve yerli sanayiye teşvik niyetiyle, memleketin kapılarını eski yağmacılığa karşı kapattı.

İşte Sinyor Pedrazzi'nin bütün endişe ve telaşları. İşte bu endişe ve telaştır ki, Sinyor Pedrazzi'yi pek sefil bir vadiye sevk ediyor. Türkiye'yi ve Türkiye Cumhuriyeti hükümetini ecnebi husumetiyle bilhassa Avrupa'ya karşı husumetle itham etmek o kadar açık bir yalan ve iftiradır ki, üzerinde durmaya bile değmez. Türkiye'nin almış olduğu istikamet, ilham aldığı esaslar, tatbiki çalıştığı teşebbüsler bu iftiranın en bâriz bir tekdibidir.

Barbarizme gelince, o yola doğru giden Türkiye değil, İtalya'dır! Türkiye, şahsi saltanatları, tahakkümleri yıkarak yükselmeye, hürriyet ve şerefe doğru gitmektedir. İtalya ise, siyasî katller ihraç eden, bütün bir millet meclisini uşaklar meclisi gibi kovan, mebuslarının alkışlarına bile beyan-ı nefret eden, bütün milleti müthiş bir terörizm altında inleyen bir ülkedir. Acaba zillet-i barbarizm hangi taraftadır? O halde Türk hükümetine hitap ederek nasihatlar ve tavsiyeler edeceğine Sinyor Pedrazzi, biraz da kendi hükümetine hitaben nasihatlarda bulunsun ve ibraz ettiği azgınlıkların, taşkınlıkların önüne geçmeye çalışsın. Sinyor Pedrazzi'ye son sözümüz: Yeni Türkiye'de ne iftira ve yalan söylemeye ve ne de çocukça tehditlere kıymet ve ehemmiyet veren bir tek adam bile kalmamıştır. Memleketine hizmet etmek istiyorsa yeni Türkiye'yi yakından tedkik etsin. Onun ruhuna yakından temas eylesin. Bu Türkiye'de 'Dante'lerin, Mikalengeloların vatanına karşı husumet besleyen kimse yoktur.

Bütün ecnebler gibi İtalyanlar ile de hoş ve dost geçinmeye, İtalyan ilim ve irfanından, sanatından istifadeye hazırız. Tehdide gelince: Onu da çok gördük, fiilen de tecrübe ettik. Daha üç sene evvel istilaya uğramış olan, ocağını bütün düşmanlardan temizleyen ve istila ordularını sürüler gibi önüne katarak denizlere döken bir millet üzerine savrulan tehditler, alaycı gülüşlerden başka bir şey yapamaz. Pedrazzi bilmelidir ki, bize gelmek isteyen, bizimle işbirliği arzusunda bulunanlar için evvel ve ahir şart, bize karşı muhabbet perverde etmek, bizim hâkimiyetimize, istiklâlimize, kanunlarımıza riayet etmektir. Fakat memleketimiz hakkında hırsıyla sakat hayallerle nazariyeler yürüterek ve bu nazariyeleri tehditlerle karıştırarak memleketimizde ırkî ve iktisadî iştirak hakkını kendilerinde

görenlere yegane cevabımız şudur: ‘Yağma yok, defol oradan!’¹⁶

Türkiye’deki bu tepkilere sessiz kalamayan İtalya Büyükelçisi Cesare Montagna, açıklama yapmak zorunluluğunu hissetti. Cumhuriyet gazetesi “Bir Mebusun Hezeyanı” başlıklı haberinde Montagna’nın şu açıklamasına yer verdi: Montagna’nın Açıklaması: *“Bir mebusun mecliste söylediği sözlere, katiyyen fazla bir ehemmiyet vermeye mahal olmadığı mülahazasımdayım. Bir hatibin sözü, hiç bir zaman hükümetin fikrini aksettirmez. Başvekilin, mebusun sözlerini dikkatle dinlemiş olduğu kaydedildi. Mussolini, hâriciye nezareti vazifesini deruhte etmiş olduğu için bundan başka türlü yapamazdı. Mebus Pedrazzi’den sonra söz alan Başvekil, adı geçen hatibin beyanatına dair mecliste siyaset-i hâriciyeyi izah ederken hiç bir söz söylememiştir.”¹⁷* Roma’da da İtalyan yetkililer Büyükelçi Suad (Davaz) Bey’e, Pedrazzi’nin konuşmasının şahsi görüşü olduğu ve hükümetle ilgisinin bulunmadığının söylenmesiyle¹⁸ sorun yatıştırıldı.

C-Pedrazzi’nin Kitabında Türkiye ve Türkler

Mecliste yaptığı konuşmalarla Türkiye hakkındaki düşünce ve niyetleri hakkında bilgi sahibi olduğumuz İtalyan Milletvekili Pedrazzi, 1924 sonunda aralarında Türkiye’nin de bulunduğu Akdeniz ülkelerine bir seyahat yaptı. Türkiye ve Türkler hakkındaki asıl, ağır, haksız ve yakışsız suçlamalarını bu seyahatten sonra yayınladığı kitapta anlattı. Pedrazzi’nin 1925’te yayınlanan *Il Levante Mediterraneo e l’Italia* (Doğu Akdeniz ve İtalya) kitabı¹⁹ ertesini yıl Vakit gazetesinde tefrika edilmiştir.²⁰ Vakit gazetesi, tefrikayı yayına başlamadan önce şöyle duyurdu: “Yarınki nüshamızda. Siyasi tefrikamız. Ahiren bir İtalyan mebususun neşrettiği ‘Şarki Akdeniz ve İtalya’, bizi pek pek yakından alakadar eden mühim bir eserdir.”²¹ Kitaptaki başlıklarla gazetede başlıklar birbirini tutmadığı gibi, gazetede, yazara eleştirel bakış açısını ifade eden ara başlıklar ve müdahaleler göze çarpmaktadır. 10 Kısımdan meydana gelen kitapta şu başlıklar yer almaktadır: İtalya ve Doğu, Türkiye: Kapalı Kapı, Adaların Yapısı, Bir Medeniyetin Trambolini, Ege’de İtalyan Halkı, Anadolu’nun Çöküşü, Suriye’de Fransız Bayrağı Altında, Doğu Kıyılarında İtalyanlar, İngilizlerin Bir Geri Kazanımı: Siyonizm, Doğu’da İtalyan Konsolosluk, Hastane ve Okulları. Kitabın doğrudan Türkiye’yi ilgilendiren kısımları “Türkiye: Kapalı Kapı” başlıklı ikinci kısım ile başlıyor: (s.19-32) Söz konusu kısımlar Vakit gazetesindeki tefrikanın 3-5 (19, 20, 21 Mayıs 1926) sayılarında anlatılıyor. Yazar, eserinin sonraki kısımlarında başta 12 Ada olmak üzere Doğu’nun başka yerlerinden söz ediyor. Kitabının VI. Kısımında tekrar Türkiye’den söz ediyor. (s.77-93) Gazetede ise 16, 17, 18 ve 19 numaralı tefrikada (7, 8, 9, 15 Haziran 1926) ülkemizden bahsediliyor. İtalyan milletvekilinin eserinin son kısmında (s.118-120) tekrar Türkiye’den söz ediyor. Bu gazetede, 24 numaralı tefrikada tercüme edilerek verilmiştir. (15 Haziran 1926.)

Tefrikada, kitabın orijinalinde bulunmayan ara başlıklar konulmuş. Bu başlıklar, kimi zaman yazarın yanlısına işaret etmek için, kimi zaman da savunma içeriği taşıyor. Bazı tefrikalarda yine eserde bulunmayan dipnotlar konularak açıklama yapılmış. Bunun dışında, tefrikada önemli tercüme hataları da yapılmış olduğundan biz, kitabın orijinalini esas aldık. Yazarın, Osmanlı hayranlığından mı, kasten mi, yoksa cehaletinden mi tam

16 Ağaoğlu Ahmed, “Bir Konferans Münasebetiyle”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 20 Nisan 1925, s.1.Bu başyazı özetle başka gazetelerde de yayınlandı: *Vatan*, 21 Nisan 1925; *Cumhuriyet*, 21 Nisan 1925.

17 *Cumhuriyet*, 21 Nisan 1925.

18 *Vatan*, 27 Nisan 1925.

19 Orazio Pederazzi, *Il Levante Mediterraneo e l’Italia*, Alpes, Milano 1925, 169s.

20 “Siyasi Tefrikamız: Şarki Akdeniz ve İtalya. Bir İtalyan Mebusunun Eseri”, *Vakit*, 17 Mayıs-4 Temmuz 1926.

21 *Vakit*, 16 Mayıs 1926.

olarak anlaşılamiyor; bazı yerlerde “Osmanlı kamuoyu”, “Osmanlı hükümeti”, “Osmanlı ordusu”, “Osmanlı Cumhuriyeti” gibi ifadeler kullandığı görülüyor. Biz, kitaptaki bu ifadeleri “Türk” olarak tercüme etmeyi doğru bulduğumuz için o şekilde tercih ettik.

Şimdi, kitap hakkındaki değerlendirmemizi sonraya bırakıp, Pedrazzi'nin kitabının Türkiye ve Türklerle ilgili kısmını vermeye başlayabiliriz. Yazar, kitabı neden yazdığını önsözde şöyle açıklıyor: *“İtalyan parlamentosunun bir hatası vardır ki, bundan hiçbir zaman asla kurtulamamıştır. Bu kusur, parlamenterlerin Akdeniz meselesine karşı kayıtsızlıklarıdır. Bunun bıraktığı olumsuz etkiyi anlamak için Alplerdeki eski Subalpino parlamentosundan bugüne kadar olan parlamentolara ait tutanaklara şöyle bir göz gezdirmek kâfidir. Onlar milletimizin kismetini Avrupa kıtasında veya çok uzak karalarda arıyorlardı. Parlamenterlerin Akdeniz ile meşgul olmuş küçük bir kısmının ilgileri de şahsî tecrübeler ve müşahedelere değil, kitaplara dayanıyordu.*

Ben, Doğu Akdeniz'e giderek yer yer, liman liman yerinde ve bizzat tetkikler yaparak bu esaslı meseleyi inceleyerek faydalı bir eser meydana getirmeyi, bir görev olarak düşündüm. Seyahatim, turistik duygularla dolu ancak hepsinden önemlisi şimdiye kadar bana hiçbir kitabın öğretmediği gerçek bilgi ve bulguları kazandıran mükemmel bir deneyim oldu. Bir milletvekili ve şanlı Popolo d'Italia'nın hususi muhabiri olarak seyahat ederek, bir takım sorunlarla birlikte Doğu Akdeniz'in ülkemize sunacağı bir dizi imkânları tespit edebildim. Bu imkânlarla toz pembe bir tablo çizmektense fotoğrafı olduğu gibi yansıtmayı tercih ettim. Bence gelecek sayfalarda anlatılacak bu imkânlar İtalyan halkının dikkatini çekecek ve bu derin bir ilgiyle okunacaktır. Bu zannım, ne yazarının mevkînden, ne de kaleme alınış tarzından ileri gelmiyor. Tam aksine, bizim için Akdeniz'de esaret veya genişleme şıklarından birini seçmemizi gösteren meseleleri ele alan ilk eser olmasından ileri geliyor.”²²

Artık şimdi Pedrazzi'nin kitabının Türkiye ve Türklerle ilgili kısmını aynen ve kesmeden verebiliriz:

“Türkiye: Kapalı Kapı

Türkiye'nin problemi, bir zamanlar Doğu'nun bütün kıyılarına hâkimken, şimdi, etkinliğini kaybederek yalnız Anadolu'ya sıkışmış olmaktır. Aslında, Yakın Doğu'da hayat Türkiye'nin üstünlüğü ve Ankara hükümetinin nüfuzu altındadır. Türkiye, bir zamanlar uzunluğu ve genişliği ile Edirne'den Süveyş Kanalına kadar olan araziye hükmediyordu; bugün ise yaklaşık olarak Boğaziçi'nden ancak tartışmalı Musul sınırlarına kadar egemendir. Devletin gücü üçte iki nisbetinde azaldı ve nüfusu ise yaklaşık olarak ancak altı milyona ulaşıyor. Fakat Türkiye'nin manevi etkisi, hâlâ, hudutlarının ötelere kadar uzanıyor. Bu etki, Suriye'nin çamurlu sularını bulundurmakta, Mısırlıları ve Sudanlıları İngiltere aleyhine tahrik etmekte ve Anadolu'yu, bir yüzyılı aşkın zamandır devam etmekte olan her türlü çağdaş ve yararlı değerlere kapattı. Bilhassa bu, herkesten önce İtalyan menfaatlerine darbe vuruyor.

Hatırlamak yeterlidir ki; Türkiye, savaştan, ağır şartlar taşıyan bir barış antlaşmasıyla çıkmıştı: İstanbul elinden alınıp koparılmış, Avrupa kıtasında, geçmişte Adriyatik kıyılarına kadar uzanan hâkimiyetini hatırlatacak bir parça toprağı bile kalmamış; İzmir'i, İtalyanların yerine Yunanlılar işgal etmişler; diğer yabancı işgalleriyle de Asya sahillerindeki egemenliği çökmeye yüz tutmuştu.

22 Orazio Pedrazzi, *Il Levante Mediterraneo e l'Italia*; s.5-6; *Vakit*, 17 Mayıs 1926.

Türklerin sonu gelmiş gibi görünüyordu. Her nasılsa, başkalarına ait geniş arazide kurduğu yönetimini bir süre tatbik ettikten sonra, mukadder sona gelmiş küçük bir kahraman millet haline geri dönüyordu. Doğu'nun hilali, Batı'nın zafer güneşi karşısında batıyordu. Müttefikler, hiç kimseye bir faydası olmayan yeni bir dayanak oluşturdular: Anadolu'da Yunan işgali. Eğer, korkak ve teşkilatı bozuk Yunanistan'ın yerinde, barış antlaşmalarının verdiği hakla orayı işgal etmesi gereken millet olsaydı, Asya'nın Batı'sındaki köprü başında, Rus Bolşeviklerinden yardım gören Türklerin hücumlarına karşı koyma gücüne sahip olurdu. Böylece Doğu barışı, bir anda Avrupa barışı halinden Türk barışına dönüşmez, Türkler hezimete uğramış mağluplarken, kendini beğenmiş, kibirli ve müşkülpesent galipler haline gelemezlerdi.

Artık olanlar oldu: Türk zaferi, yetersiz Yunanlıları dramatik bir surette İzmir kıyılarından attı ve bunların insan döküntülerini tâ Korfu kırlarına kadar fırlattı. Artık Türkler nefes nefese Ege Denizi kıyılarına dönüyorlar ve arta kalan Hristiyanlığa karşı cihat ilan ediyorlar. İzmir, şimdi iki sene oluyor, esrarengiz bir yangınla mahvoldu. Yüzyıllardır süren halifelikten vazgeçerek laik bir demokratik cumhuriyet kuran yeni Türkiye, geçmişte de görüldüğü gibi yabancı düşmanlığı ile bir kirpi gibi içine kapanıyor ve Yunanlıları savaşta ve diğerlerini de -artık itiraf etmek gerekir- barış hileleriyle yenmiş olduğu için bütün Avrupa'nın galibi haline geliyordu.

Şimdi artık eski Türkiye mevzu bahis değildir; o eski Türkiye ki, ganimetlerini hayret edilecek bir şekilde savunmasını biliyor fakat bununla beraber memlekete tecrübe ve liyakat getirebilecek Avrupalılara kapılarını açık bulunduruyordu. Şimdi ise onun yerine, bilakis galibiyet gururu ile zehirlenmiş öteki Türkiye mevzu bahistir. Bu Türkiye ki, Lozan'da muzaffer bir barış elde etmeyi başarınca, kesinlikle sahip olmadığı teşkilatçı ve teknik kuvvetlere bir günde sahip olduğu zannıyla övünmektedir. Eski dini inançların yerine bir ırk ve milliyet akidesi koyan Yeni Türkiye, Avrupa'nın her nevi iş birliğini reddediyor ve hiçbir zaman şimdiki kadar hor görülmemiş olan Hristiyanların yardımı yerine, memleketin kendi faaliyetini tercih ediyor.

Son zamanlarda Türk hükümeti, göç tarihinde benzeri olmadığına inandığım bir olayla, binlerce Arab'ın çeşitli vaatlerle Trablusgarp'tan Anadolu'ya gitmelerini teşvik etti. Anadolu'nun nüfus boşluğunu doldurmak ve bir Avrupalı muhacereti ihtimalini bertaraf etmek için Ankara Hükümeti, eski Trabluslu tebaasını, şimdi İtalyanların hâkim oldukları memleketlerini terk etmeye, hususi imtiyazlar vererek Anadolu topraklarına yerleşmeye teşvik ediyor. Bu son aylarda Trablusgarp'tan tahminen dört bin kişi gitmiştir. Bu garip durumun sonu hakkında da bir şey söylenmiyor. Bu hal bizi Trablus hesabına müteessir etmeyebilir; bilakis memnun bile eder. Ancak bu durumun, İtalyan ve Avrupalı olan her şeye karşı açık bir düşmanlık yapan Türk muhaceret siyasetini ifade etmesi itibarıyla açık ve belirgin bir öneminin olduğunu inkâr etmek mümkün değildir.

Batı'ya Karşı Mücadele

bir ırk ve milletin garip bir eritilme potası, her türlü işbirliğine hazır, en kolay çözüm yollarını bulmakta kabiliyetli, kapitülasyonlara tâbi ve Avrupa'nın gelişmelerine iyi gözle bakan bütün eski Türk dünyası yahut Batılıların dedikleri gibi Doğu dünyasının artık mevcut olmadığı bir gerçektir. Sultanların ve yüzlerce yıllık başkentini ortadan kalkmasıyla, Avrupa milletleri siyasetinin dayanağını oluşturan bütün eski geleneksel anlayışlar yok oldu. Eski güler yüzlü sinsi paşalar artık yok; rüşvet almaya alışmış memurlar, eskisinden daha az bahşiş alıp günde yirmi sigara içen ve uyuyan ve fakat yine de memuriyete devam eden

Türk bürokrasisi artık devlet mekanizmasını idare etmiyor. Bizans tarihte bir defa daha kaybolmuş, onunla beraber, kahveler, sohbetler ve sonsuz umutlarla çevrelenmiş acayip zihniyet de ortadan kalkmıştır. Bizans'ın ve feyizli Doğu'nun yerinde şimdi, Doğu'nun hiçbir karakterine sahip olmayan, hatta Asya'nın temsil yeteneği bile bulunmayan, daha uzlaşmaz kaba-saba bir halk buluyoruz! Bunlar, Boğaziçi'nin yozlaşmış ve bozuk bilgili âleminden nefret eden, Türkiye'yi eski ve seçkin ve hassas yönetici sınıfın elinden alıp canlılığını yitirmiş vatanın harabeleri üzerinde, vesveseci, öfkeli, memleketlerinin ruhunu azar azar zehirleyen ve insanlarla temas etmekten korkan bir vatan inşa etmiş olan Anadolu çobanlarıdır.

Bu yeni Türkler, memleketlerinin kapılarını gayet sıkı bir şekilde kapatmışlardır. Aralarında Avrupa'da tahsil görmüş, İstanbullu olarak büyümüş, sefaret salonlarında oturmasını bilen ve büyük Avrupa milletlerinin lisanlarını da konuşanların da olduğu bunlarda bile Ankara'ya taşınınca, Türk zaferinin yakıcı havası içinde, ilkel halklarının Batı düşmanlığının canlandığı hissediliyor. Bugün Türklerin, bize ve diğerlerine karşı olan ruh hali ancak bu şekilde açıklanabilir. Bu durum, kendisine karşı peşe peşe gelen mücadelelerle yok olmasını hazırlayan dünyaya karşı en müthiş ölüm tehlikesinden kurtulup selamete erenlerin tepkisidir. Türkler hatırlıyorlar ki, mağlubiyetin son öldürücü darbesine kadar, Türkiye yabancı elçiler, tacirler, misyonerler ve ustalar yüzünden yıldan yıla zayıf düşmüştü. Bu yüzden onlar, memleketlerinin hazin sonunu, Doğu'nun bu gibilerle fazla temasına yoruyorlar. Onun için şimdi her yabancıyı yeni Türkiye'nin zararlı bir mikrobu, her Avrupa memleketini yarınki düşman ve iş birliği maskesi altında kendini gizleyen bir istilacı olarak kabul ediyorlar. İşte Türk siyaseti; yabancıları uzaklaştırmak, onların yardımlarını reddetmek. Kötü vaziyete düşmek mecburiyetinde kalsa bile, her ne pahasına olursa olsun temiz kalmışların üstün ruhunu, Osmanlı yönetici zümresinin iliklerine kadar işlemiş olan soysuzlaşmadan kurtarmak.

Hiç şüphesiz Türkler, Rus Bolşevizminin bütün Doğu milletlerine bol bol yaydığı isyan tohumlarından etkilenmişlerdi. Bolşevizm Rusya'da iktidar mevkiine geçtikten beri, hiç bir Asya halkı yoktur ki, Avrupa'yı yokluğa giden bir mahkum, Asya'yı da medeniyeti doğuran bir memleket diye kabul etmesin.

Türklerde Avrupa aleyhtarlığı ruhunun tekrar doğuşu, asırlık hilafet sultanının yok oluşu fikrinden de kuvvet alıyordu. Halife, Hristiyanlık aleyhinde bir manivela idi; hali hazırdaki yabancı düşmanlığı da aynı esasa dayanıyor. Halifelik dar görüşlülüğe sevk ediyordu; bugünün inatçı söz dinlemez milliyetçiliği de aynı şeyi tekrar ediyor. Kendilerince aynı mahiyeti atfetmekle beraber, Türkler, Batı aleyhinde, Doğu âleminin ezeli mücadelesinin aynısı yapıyorlar. Azaldıkları ve acı olaylara katlanmaya mecbur oldukları için kendilerini azami derecede hazır hissediyorlar ve ruhlarını kurtarmak için vücutlarına ızdırap çektirmeye hazır haldeler.

Aslında Türklerin, İstanbul'da olduğu gibi İzmir'de, İç Anadolu dağlarında olduğu gibi Ege Denizi sahillerinde, yabancıların hizmet ve yardımlarını reddetmekle memleketlerinin teşkilatını günden güne bozmakta olduklarını görüyoruz! Acaba, bir ülkenin çok kısa bir zamanda, başkalarının daha önce kurduğu sistem yerine kendisinin yaratmak imkan, kabiliyet ve araçlarına sahip olmadıkları bir sistemi kuramayacağını hesap ediyorlar mı? Anlıyorlar mı ki, Türkiye, onlarca yıllardan beri hayatını ve gelişimini emniyet ettiği yabancıların yerine, esas itibarıyla ihtimamla hazırlanmak lazım gelen ve kendi halkının mizacından uzak bulunan kendi uzmanlığını ve kabiliyetini koymaya gücü yetemez. Farkına varıyorlar mı ki, ruh için bünye ihmal edilebilir ne var ki, onu ölüm tehlikesine atmadan ve

onunla beraber ruhunda mahvolduğunu görmeden vücuda bir bez parçası gibi muamele edilmesine izin verilemez.

Öyle görünüyor ki, Türkler, kendi teşkilat, adalet ve idare kabiliyetlerini yalnız başlarına geliştirebileceklerine ciddi olarak inanıyorlar. Sonuçta, nüfus olarak az olduklarını, geniş bir coğrafyada dağılmış vaziyette bulduklarını, bol arazilere ve sayısı çok sürülere sahip çoban veya köylüler olduklarını, ihtiyaçları sınırlı olduğunu bundan daha iyi vaziyette yaşamayı arzu etmediklerini düşünüyorlar! Türk halkının tarihi bu konuda uyarıyor ki, Türk nerede yalnız yaşamış ise oraları soldurmuş, havadan sudan mahrum bırakmış, hayata dair hiçbir iz bırakmamış, işler çürümeye başlamıştır.

Küçülmüş ve bozulmaya yüz tutmuş Türkiye, ihtimal, elinde kalan Anadolu'yu, yabacılarla münasebetlerde bulunmamanın hazzıyla gerilemeye mahkum ederek, Akdeniz'e barbarlık üzerine melankolik bir hikaye hediye etmek istiyor. İstanbul, bir günbatımı bayrağı gibi dalgalanmaya örnektir.²³

Bizans Can Çekişiyor

İstanbul'u 1919 ve1920'de görmüş olanlar, orayı bugün tekrar görünce tanımakta zorluk çekerler. İstanbul, dört sene veya daha öncesinde kozmopolitliğinin ve Doğu ve Karadeniz'in büyüü kapısına benzemenin en üst noktasına ulaşmıştı. Oysa bugün, sokaklarında otlar bitmeye başlayan ölü bir şehri andırıyor. O zamanki refahın dörtte biri bile artık kalmamıştır. Bu, savaştan sonraki umumi buhranın suçu mudur? Şüphesiz! Dünya Savaşı'nın sonunda bütün Batılı ve Doğulu tüccarlara ve Batılı spekülötlere öyle gelmişti ki, İstanbul, Türkiye ve Rusya'nın ticaret deposu ve sevkiyat istasyonu olacaktır. Yeni ve eski müşteriler, daha önceden binlerce Rus mültecinin toplandığı ve İtilaf Devletleri ordularının orada olduğu Boğaziçi'ne koşuştular. Galata ile Beyoğlu'nda büyük bir kalabalık vardı. Yakında Rus sınırları tekrar açılır; o zaman, geniş ve aç olan bu memleketin ihtiyaçlarını karşılamak için gemiler dolusu mal İstanbul'dan hareket eder; sonra da, savaştan önce Almanların nüfuz ettiği Anadolu'nun kapıları açılır ve böylece yeni ve sayısız ticari ürünün alış verişini mümkün olur umudu vardı. Rüya çok güzeldi ama fakat gerçek bu rüyaya uymuyordu. İtilaf orduları hiçbir şey elde edemeden evlerine döndüler; Rusya bitmez tükenmez zorlukları sona erdirmeye gücünde değildi. Anadolu ise kapılarını sonuna kadar açacağına onlara, 'Osmanlı'nın yabancı düşmanlığı' kilidini vurdu. İstanbul'u oluşturan halkın yarısı büyük bir hayal kırıklığına uğrayarak orayı terk edince, Türklerin eski başkentlerine geri dönüşleri, şehre sessizlik ve çöküş getirdi. Manzara tam olarak böyleydi. Yeni Türkiye, eski hükümet merkezini tekrar işgal ederek onu felce uğrattı ve acı çektirdi. Türkler oraya millettaşlar gibi değil, aksine fatihler gibi dönüyorlardı. Onlar için İstanbul mukaddes bir şehir olmaktan çıkmıştı ve istiyorlardı ki, onu derhal, kendilerinin yabancı düşmanlığıyla dış dünyaya kapatmak suretiyle cezalandırsınlar. Artık yabancı koloniler kapitülasyonların koruması altında değillerdi. Hatta İstanbul'un ticari hayatının omurgasını oluşturan bu insanlar, her türlü iktisadi ve deniz faaliyetleri, yeni yöneticiler tarafından engellenmesini çekilmez olarak hissediyorlardı. Lozan Antlaşması'nın uygulanması en zor hükümleri en titiz şekilde uygulandı. Bir gün bir emirle yabancıların kabotajı yasaklanıyor ve limandaki romorkör hizmetleri ansızın duruyordu. Çünkü hepsi de yabancıydı. Gemiler artık ne girebiliyor, ne çıkabiliyorlardı. Bir başka gün mal gayri menkul üzerine yeni vergiler kondu, yabancı ticarethanelerin temettüleri hakkında hayali

²³ Kitabın bu kısmı, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi kaynak gösterilerek, bir tezde de yer almıştır: Pınar Bulut, *1923-1933 Yılları Arasında Türk-İtalyan İlişkileri*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s.86-89.

rakamlar tespit ediliyor, şehri terk eden Ermeni ve Rumların mağazalarına el konarak müsadere ediliyordu. Ülkede korunacak en küçük bir üretim olmadığı halde koruma usulü takip ediliyor gibi yüksek bir gümrük tarifesi konulmaktaydı.

Bütün bunlar, yeni Türk yöneticilerin hayata geçirmek istediği 'Biz kendimiz yapalım' siyasetinin tatbikini ispat ediyordu. Onlar şöyle düşünüyorlardı: 'Yabancıları kovarak yerlerine biz geçeceğiz; onların yaptıklarını biz yapacağız; kazandıklarını biz kazanacağız.' Çocukça muhakemeler! Yapmak ve kazanmak için hazırlanmak ve teşkilat yapmak lazımdır ki, Türkler bunları rüyalarında bile görmediler.

Bu hal şu müthiş neticeyi verdi: Bütün Akdeniz'de, İstanbul'un lehine binlerce menfaat sağlamış İstanbul'daki bu ticari şirketlerle Ermeni, Rum ve Museviler, yani geniş bir iş ve ticaret erbabı, teşkilatlarıyla beraber, Yunanistan'ın, Mısır'ın, Suriye'nin daha misafirperver limanlarına doğru gözden kayboldular. Doğu'nun ve Bizans'ın ticari canlılığını bir araya getirmek için çalışmakta olan binlerce insan şimdi, bu hareketi uzak ve daha küçük limanların lehine çevirmeye çalışıyorlar.

Tutulmuş Yol Değiştirilmeli

İstanbul'un bize arz ettiği örnek, acaba bütün Türkiye'nin gelecekte alacağı vaziyetin bir göstergesi değil midir? Eğer Türkler tuttıkları yolu değiştirmezlerse, biz sanıyoruz ki: Evet!... Ülkenin içlerinde bulunan yabancılar, ıssız Anadolu'ya biraz canlı hayat vermekte olan işlerini bırakıyorlar. Türk hükümetinin yabancı okullara karşı başlattığı mücadele, sahip olduğu acayip zihniyetin bir denemesidir. Bu okullar, devletin laik olduğu bahanesiyle ve Türkiye topraklarında dini okullar bulundurmama gerekçesiyle kapatıldılar. Yıllardan beri Doğu'nun nesillerine eğitim veren Salesian ve diğer İtalyan papazlar, bu cömert hizmetlerinden vazgeçmeye mecbur kaldılar. Bunlardan başka, Türk yöneticilerin, laiklik bahanesiyle eziyet edemeyecekleri diğer okullarla ilgili düşmanlıkları da hissediliyor. Bugünden itibaren Türkiye'de, ekonomik ya da medeni her türlü namuslu iş birliği girişiminin aşılması imkânsız zorluklara maruz kalacağını söylemek şarttır. Bu zorluklar ancak 'Ankara hükümetinin açık düşmanlığı' diye özetlenebilir.

Buna kayıtsız kalamayız. 12 Ada, bu şartlar altında yaşayacak iskelesi olmayan bir filo gibidir. Eğer bu adaların yanı başındaki Anadolu sahilleri dışarıya kapatılırsa, tamamen barışçı olan taşımacılık ve ticari faaliyetlerinden yoksun kalırlar. İtalyanlar hatırlayacaklardır ki, insanlarımızın çeşitli faaliyetlerle bulunduğu Anadolu'da, İtalya için bir nüfuz bölgesi ayrılmıştı. Şimdi bu bölgenin bizimle hiçbir ilgisi olmadığı gibi ürünlerimize de kapanmıştır. Türkiye belki bu ürünlerin, yeni siyasi iştihaların öncüleri olabileceğinden korkuyor. Fakat bu yersiz bir korkudur.

İtalyanlar Doğu Akdeniz'de, Ege'deki üsleri üzerinden, ekonomik olarak olan genişlemekten başka bir şey arzu etmiyorlar. Doğu'nun az veya çok elverişli durumda olan barışını bozacak olanlar kesinlikle biz olmayacağız. Hatta bir gün, Türkiye'nin 'Kendimiz yapalım' siyasetinin iflas ettiğini görüp kendi ilerlemesi için zaruri olan işbirliğini komşularında aramaya başlayacağından ve herhangi bir toprak ve hükümlanlık talebi olmadan yabancılarla yaşamayı bilen ve en az tehlikeli bir halk olarak biz İtalyanları bulacağından eminiz. Sözünü ettiğimiz o gün uzak olamayabilir. Kriz dönemleri, kişiler gibi toplumlar için de geçicidir. Zaten hep yüksek ateşle halinde yaşanmaz. Ayrıca, aynı Türkler sonunda anlayacaklardır ki, kendi milli güvenlikleri için en büyük tehlike geniş arazilerini; gemilerinin yaşayacağı limanları ve pazarları umutsuz bir şekilde aramakta olan Akdeniz

milletlerinin meşru faaliyetlerine kapamak, yakınlarındaki milletlerin yardımlarından uzak ve yalnız yaşama uğrunda, Avrupa'ya düşman olarak muhafaza etmektir.

Anadolu'nun Çöküşü

Anadolu limanları hazin bir manzara arz ediyor! Anadolu'nun güzelliği, ıssız sahilleri ve kasvetli maviliği; halkının hüznü ve uyuşukluğuyla mükemmel uyum halindedir. Büyük Anadolu yarımadasının güney sahillerinde vapurla, Kıbrıs'ı ziyaretten sonra Kilikya sahillerine doğru gidiş insana, geniş bir medeniyet ve insan mezarlığı etrafında dolaştığı hissini veriyor. Kıyı boylarında hiçbir koy korunmuyor, bu Asya topraklarını okşayan geniş denizin üzerinde yelkenlere tek tük rast geliniyor. Eğer okyanusun tam ortasında olsaydık, gökle deniz arasında bundan daha fazla yalnız kalmış olamazdık. Sonra bazı limanlara yaklaştıkça bu uyuklayan yerlerin uyanışı, o kadar bitkinlik arz ediyor ki, insanda ölümün soğukluğu izlenimi uyandırıyor. Bu ölüm sessizliği, hayatî imkânların kıtlığından ileri geliyor değildir; bu, sosyal ve ekonomik hayatın, ıssızlığın ve faaliyetsizliğin verdiği ölüm rengidir. Türkiye'nin bu yeni tarihinde bütün Anadolu'nun çöküşü, Antalya'da da Mersin'de olduğu gibi his ediliyor. Hayatın ritmi günden güne düşüyor ve memleketin nabzının vuruşu her şafak vakti bir parça daha cılızlaşıyor. Yani İslâm tarihinde gördüğümüz, bazı hummalı dakikalarda Müslümanlığın mevcudiyetine heyecan verip, fakat sonra yine irade zayıflığından ötürü kendi bayrağının gölgesi altında uyuyan memleketi ve halkı ölüme terk edip, tekrarlanıyor.

Türk milleti, yıkılmış Türk İmparatorluğu'nun hayatına devam etme kapasitesine sahip değildir. İmparatorluktan millî devlete geçerken Türkler, kendilerini yükseltebilecek iki kuvveti terk etmişler ve yerlerine, Türkiye için bir ölüm tehlikesi teşkil eden olumsuz kuvvetler koymuşlardır. Daha önce de yazmıştım, Türkler, ruhlarını kurtarmak için memleketlerinin bünyesine, işkence etmeye razıdılar. Durumu dikkatli bir şekilde inceledikten sonra eğer bu tutulan yoldan vazgeçilmezse, bünyenin, Kemalist Hükümet tarafından uygulanan perhize dayanamayarak öleceğine kanaat getirdim. Bu sonuca gidileceğine dair işaretler, bir milletin hayatının temeli olan maddî ve manevî bütün alanlarda her adımda kendini gösteriyor.

Laik Türkiye

Yeni Türkiye'nin terk ettiği manevi kuvvet Hilâfet, maddî kuvvet ise Avrupa ile iş birliğidir. Halifelik, Türkiye'yi İslam dünyasının merkezi yapıyordu. Türklerin hükümdarını, dinlerinin de en yüksek başı olarak gören milyonlarca Müslüman, İstanbul'un etrafında toplanıyordu. Geçen yüzyıllarda, Müslümanların sahip olduğu toprakları geri almaya çalışan hainlere karşı ilan edilen Cihat, İstanbul'dan idare ediliyordu. Türkiye'ye karşı yapılan bir saldırı, Halifeliğe de karşı yapılmış sayılır ve dört kıtada geniş tepkilere yol açardı. Denilebilir ki, imparatorluğun ortadan kaldırılması, Sultanların, uzak sömürge ve memleketlere dağılmış bütün bir âlemi peşinden sürüklediği gibi dini bir sulta yüzünden uzun süre ertelenmiştir. Avrupa devletleri, kimi zaman, Osmanlı hudutlarından binlerce kilometre uzaklara kadar yayılacak karışıklıklara yol açmamak için Osmanlı topraklarına el atmaktan çekinmişti. Biz, Türkiye tarafından donatılan bu kuvvetli dayanışmayla, bayrağımız aleyhinde Cihat bayrağı kaldırdıkları zaman ilk olarak Libya'da tanıştık.

Şimdi artık bunlardan eser kalmamıştır. Yeni yöneticiler, çağdaş bir devlet kurmak istediler ve laikliğin, çağdaşlığın vaz geçilmez niteliklerinden biri olduğuna inandılar. Karınlarını saltanattan doyuranlar Cumhuriyet istediler ve halifelik makamını kaldırdılar. Batı tipi bir Cumhuriyete sahip olmak için, memleketlerinin gayet kuvvetli olan din

duygusunu öldürdüler ve laik siyasete başladılar. Bu hal büyük tepkiler doğurdu. Bugün Arap emirliklerinde ve diğer yerlerde Halifeliliği elde etmek için mücadele ve tartışmalar yapılıyor ve artık Türk milletini eskisi gibi en yüksek mertebede bir millet gibi değil, herhangi bir Müslüman millet olarak görüyorlar. Eğer yarın Türk milleti ile bir diğer milletler arasında rekabet yaşanacak olsa, Türk, dindaşları arasında yalnız kalacaktır. Yanlış üstüne yanlış yapan yeni idareciler, eğitim alanında, Paris Masonluğunun yaptığını taklitte, Kilise ile Devleti ayırarak, eylemlerini daha da şiddetlendirdiler. Tam bir rüya! Türk okulu, dinî okuldu; şimdi de öyledirler. Birkaç kültür kurumları farklı bir eğitim metodu uygulasa da, esas itibarıyla memleketin her tarafına dağılmış büyüklü küçüklü bütün okullar ve diğer eğitim kurumları, her şeyden önce ve bilhassa Kur'an öğreten hocaların idaresindedir. İşte her türlü dini farklılığına rağmen okullardan kaldırması gereken şey, işte bir inanç ki, yerine Batılılaşmış küçük bir zümre hariç hiçbir Türk'ün takdir etmediği teknik ideal koymak lazımdır. İşte idarecilerle halk arasındaki uçurumu daha da derinleştiren etken.

Bu idarecilerin beyinlerinde garip bir boşluk var. Türkiye'yi, Batı'nın felaketine daha fazla yaklaştırarak ülkelerinin parçalanmasına sebep olan Bizans zihniyetini ölümcül bir darbeye söküp atmak istemişler ve inatçı bir yabancı düşmanlığıyla bir kale içinde kapanmışlardır. Batı'nın inkarcılık gibi daha korkunç ve öldürücü hareketlerini gayet gafilane taklit ederek dinin, normal hayatın bütün nazik sahasından çıkıp gitmesine göz yumdular: Ateizm: On, on beş sene Paris veya Berlin'de eğitim görenler, affedilmez bir şekilde, bu maddiyatçı fikri, Avrupa'da sona ermekteyken memleketlerine götürdüler. Yalnız başına devamlı ve yorucu bir mücadeleye davet edilen bir halk, ancak bütün duygularıyla millî dava için hizmete sevk edebildiği zaman başarılı olabilir. Ancak bilakis mücadeleyle karşı karşıya geldiği sırada, halkın kalbindeki en hassas duyguları yok edilir ve direnme heyecanı eksilirse o millet, mücadelesini kaybeder ve hedefine varmada başarılı olamaz. Laik Türkiye, yozlaşmış ve çökmekte olan Türkiye'dir.

Hıristiyanların Kovulması

Anadolu ile dünya arasında, bugün artık mevcut olmayan bir solunum cihazı vardı: Rum ve Ermeni cemaatleri. Türkleri, Avrupa'nın da rızasıyla bu halkları memleketlerinden söküp atmak hususundaki haklarını yargılamayı düşünmüyoruz. Bize göre her milletin, geleceğini ve birliğini, inandığı şekilde koruma ve savunma hakkı vardır. Şu kadar var ki, Türkiye'nin hayat koşullarını ve gelişme imkânlarını hesaba katınca, Rum ve Ermeni halklarının Anadolu'dan kovulmuş olmalarının ülkenin ekonomik ve ticari alanlarda büyük bir gerileme sebebi olduğu inkâr edilemez.

Türkler, çoban, sıradan çiftçi ve savaşçı bir halktır. Özellikle Anadolu'da, yer altı zenginliklerinden faydalanma kabiliyetleri sınırlı olduğundan yerleşim yerlerini insanlarla doldurmaya yarar zayıf bir şekilde yaşıyorlardı. Tarımla uğraşıyorlardı ama mahsullerini satmayı bilmiyorlardı; çağdaş kamu hizmetlerinden faydalanmaya müsait değillerdi ve sanayiye bilmiyorlardı.

Eğer yalnız olsalardı Anadolu'yu da, İtalyan işgalinden önce Trablusgarb'ı yaptıkları gibi sonsuz bir fakirlik ve sefalet içinde bırakacaklardı. Şu halde, daima daha kuvvetli olan Rumlar ve onlarla karışan Ermeniler ki, deniz nakliyatı ve ticareti yapıyorlardı, zamanla Anadolu sahillerine yerleşmiş olsalardı memleket için bu, bir şans olurdu.

Anadolu'ya yapılan Yunan göçü, Asya'da, belki de Avrupa Yunanistan'ından daha iyi bir Asya Yunanistan'ı yaratacak bir nitelikteydi. Orada Yunan halkı daha zanaatçı idi ve ırklarının şanından olan yaratılışları gereği hummalı bir faaliyet gösteriyordu. Sahil boyu,

iç araziye çevreleyen Rum halkından oluşan bir şerit haline gelmişti. Bunlar Asya Türkiye ile yabancı dünya; satmayı bilmeyen üreticilerle almayı bilmeyen tüketiciler arasında aracı oluyorlardı. Türk sabırla tarlasını ekip biçiyor, Rum mahsullerini sahile taşınması ve müşteriye satılmasını sağlıyor; bir taraftan da Türkiye’de likörden pamuğa kadar bütün Avrupa ürünlerini tedarik, sahil kasaları arasında kabotajı idare ve halı gibi bazı sanayi tesislerini kuruyordu. Anadolu’da çok önemli menfaat şebekesi meydana getiren bu ticari işleri yaparken, aynı zamanda ‘Megali İdea’ spazmlarını heyecana getirmekteydi. Şüphe yok ki Yunan kolonisi Türk için büyük bir tehlike arz ediyordu; Rumlar İzmir bölgesinin patronuydular. Bir Türk yoktu ki, Rumun, kendi ırkı aleyhindeki kininin ağırlığını hissetmemiş olsun. Muhakkak ki, bu alışverişte Rumlar, hayret edilecek derecede megalomani politikalarıyla uyuşmayacak derecede tahammüllü idiler. Müslümanlara karşı olan nefretlerini saklamıyorlardı. İslamın göğsü üstünde bir Ortodoks âlemi kurdular. Ekonomik hayatın her alanında, tefecilik ve işgüzarlıklarıyla nefret uyandırıyorlardı. Türk hissediyordu ki, Yunanlılar, mavi beyaz bayraklarını dikmek için Anadolu’da nüfuslarını artırmaktalar ve yeniden memleketin mutlak sahibi olunca, istisnasız ve merhametsizce, tıpkı kendilerinin Hıristiyanlar hakkında duydukları nefret gibi, Rumlar da Türkleri def etmekten başka bir şey düşünmeyecekler.

Bölgenin en büyük ve en güzel şehri olan İzmir bir Rum kentiydi. Türkler onu yaktılar ve orada binlerce Rum öldü. Geri kalanını da Lozan Antlaşması ile ‘Nüfus Mübadelesi’ sözleşmesiyle ülkeden gönderdiler. Bu antlaşma gereğince Yunanistan sınırları içinde bulunan Türkler, Türkiye’ye dönmeye ve Anadolu’da ikamet eden Rumlar, Türk göçmenlerin Yunanistan’daki emvali kendilerine üzere, kendi mallarını bırakarak Yunanistan’a gitmek zorunda kaldılar. Yüz binlerce insan, örneği ancak geçmiş yüzyıllarda görülebilecek bir zorunlu göçe tabi tutularak, çoğunun doğduğu, ailelerinin eski zamanlardan beri yerleştiği ve meslek ve iş sahibi oldukları bir memleketi, çok kısa bir zamanda terk etmeye mecbur tutuldular. Bu göç 1923’te amansız bir öfkeyle yapılmıştır. Bütün Anadolu’da tek bir Rum kalmamış; hepsi cüzamlılar gibi kovulmuşlardır. Sahiller, onların dışarıyla ilişkilerini düzenleyen teşkilatından mahrum kalmış, ticarethanelerin kapısı kapanmıştır. Artık ticari meta gelmiyor; özetle memleketin dünya ile ilişkileri kesilmiştir.

Böylece Türk, memleketini Yunan göçmenlerden temizlemeyi başardı. Bu misali, ‘kardeşlik’ten ve ‘evrensel barış’tan söz edenlere ithaf ediyoruz. Bu gibi ibret verici olaylar karşısında, milletlerinin hayatının bir kuvvet meselesi olduğunu anlamak zorundadırlar. Türkler, aşağı yukarı altı milyondur ve Avrupa ile yüzleşiyorlar. Avrupa’yı, tartışmasını gereksiz bulduğumuz bir siyasi amacı gerçekleştirmek uğrunda Anadolu’nun insansız bırakılmasına ve barbarlaştırılmasına karşı sesini çıkartmamaya mecbur etmeyi başardılar.

Rum ve Ermenilerin göç ettirilmesinin, memleket kapılarını fiili olarak uzun zaman için kapatmak demek olduğunda şüphe yoktur. Türkler siyasi açıdan çok başarılı olmuşlarsa da, iktisadi yönden memleketi müthiş bir darbe indirmişlerdir. Çöküş başlamıştır. Aslında ticaret istatistiklerini inceleyenler, son senelerdeki büyük düşüşü görürler. İthalat ve ihracatın yüzde elli azalmış olduğu hesap ediliyor. İzmir’de öncekine oranla daha az nüfus var. Rumlar gittiğinden beri, sahil kasabaları da, tüccar ve deniz seferleri azaldığı için cansızlaşmış, nüfusları azalmıştır. Daha önce yaklaşık 5 bin nüfusa sahip olan Megri’nin (Fethiye) şimdiki nüfusu bunun yarısı bile değildir. Bu bir çöküştür. Öte yandan kovulan Rumlar, Ege Denizi’ndeki Yunan adalarına dağılarak yeni bir hayat kurmak üzere, daha önce Anadolu’da yaptıkları işleri şimdi bu yeni memleketlerinde yapıyorlar. Bu şekilde Rumlar tarafından İzmir’de yürütülmüş olan halı sanayii, şimdi Rodos diğer Yunan ve İtalyan adalarında canlanmaktadır. Böylece daha önceleri İzmir’in menfaatine hizmet

eden bu kıymetli sanayii şimdi adalara intikal etmiş oluyor.

Rum ve Ermeni göçünün bıçağı Türkiye'nin etlerine derinden derine işledi. Bu, 'operasyon başarılı oldu ve hasta öldü' sözünü doğrulayan bir cerrahi işlemdi. Burada hasta yaşıyor ve iyileştiğini zannederek kendini aldatıyor. Fakat eğer operasyonun sonuçlarına özenli bir tedavi uygulamazsa, kendini hakikaten ölüme terk etmiş olacak ya da ekonomik barbarlık hali gibi ölümden beter bir tecelli ile karşılaşacaktır.

Türkiye, Yunanlara karşı kazanılan zaferin verdiği cüretle ve yabancı olan her şeye karşı çıkmayı yücelterek kendisine hayat veren sınırları söküp koparmak gibi bir üçüncü hata daha işlemiş oluyordu. Geçmişin bağlarından kendini kurtarma isteği, heyecanlı bir millet için anlaşılabilir bir keyfiyettir. Fakat eğer bunu kendi başına yapacak gücü yoksa o bağları bir darbeye kopartmak uygun değildir. Rum ve Ermeniler kovuldular, yabancılar her türlü idari ve sosyal faaliyetten uzaklaştırıldılar. Böylece ülke tecrit edildi ve nihayet Osmanlı Düyun-ı Umumiye'sini fesh etmek, yani Avrupa milletlerinden yapılmış borçları tanımamak suretiyle hükümetin maliyesine bir başka darbe daha vuruldu.

Ülkenin Vaziyeti

'Ödemiyoruz' sloganı, paraya ihtiyacı olmayanın rahatlıkla söyleyebileceği bir sözdür. Fakat açığı olan ve başkalarından yardım bekleyen için saçmadır. Türkiye'nin bütçesi felakettir, açığı azalacağına çoğalmaktadır. İlerlemek için paraya ihtiyaç vardır. Nasıl bulacak? Dışarıdan? Hayır. Eğer Eski borçların tanındığı gösterilmezse kimsenin güveni kalmaz. Yeniden para basılabilir. Ama bunu da yapamaz; Çünkü kıymeti hayli yüksek olan Türk Lirası, Osmanlı Düyun-ı Umumiyesi tarafından imzalanmış, yani alacaklı milletler tarafından ipotek altına alınmıştır. Yeni kâğıt para basmak için bu milletlerin rızası lazımdır; bir diğer ifadeyle eski borçları ödemek gerekir. Tasarruf etmek mümkün değildir. Çünkü memleketin arz ettiği manzara sefilanedir. Kendi kendilerine bırakılmış olunan köylüler, ancak ailelerinin ihtiyaçlarına yetecek miktarda ziraat yapıyorlar, kalanı da kime satacaklarını bilmiyorlar. Çok defa tohum da bulunmuyor; geçen sene ithal edilmiş olan tohumlukların mühim bir kısmı öğütülüp boş yere tüketildi. Memleketin iki kapısı olan İzmir ve Mersin'de ve diğer limanlarda son derece sınırlı deş tokuş yapılıyor. Uygulanan gümrük tarifesi yüzünden işlemler çok ağır yürüyor. Yabancılar çıkarıldığı için kamu hizmetleri ancak zorlukla yerine getiriyor. Hükümet, boşuna, Pire'den kırk kadar vapur satın alarak ve bunları eski deniz subaylarına işlettirerek bir ticaret filosu kurmaya çalıştı. Yunanlılar, diğer gemici milletlerden en işe yaramaz gemileri alma alışkanlığına sahipken şimdi duruma bakın ki, Yunanlılar bu gemileri uzun müddet kullandıktan sonra Türklere satmışlardır. Fiili olarak Türk donanması neredeyse yoktur. İçeride kunduracı, duvarcı gibi en küçük mütevazi zanaatkarlar, ziraat için gerekli makinalar eksiktir. Kısacası, Anadolu, Kipling'in Orman Yürüyüşü'nü hatırlatır bir şekilde, aslında da büyük bir şey olmayan medeniyetinin sonuşünü görüyor.

Hükümetin önem verdiği tek bir şey vardır: Ordu. Tahminen 200 bin kişiden oluşan bu ordu, barıştan sonra da sefere hazır vaziyette duran Türkiye'nin en büyük gücüdür. Ülkenin bozuk bütçesinden silahlanma için dikkate değer harcamalar yapılıyor. Bu hal Türk kamuoyunu temsil eden tek ve gerçek kamuoyu unsurunun, rejimi destekleyen ordu olduğunu gösterir. Türkiye'de halk yoktur; tıpkı siyaset adamının olmadığı gibi. Yalnız ordu vardır ve kim orduyu elinde tutarsa, ülkeyi de o yönetir. Kemalistler de bunu yapıyorlar ve bu dış tehdit varsayımıyla, egemenliklerini güçlendiriyorlar. Her ne pahasına olursa olsun sahip olmak istedikleri uçakları da eksiktir. İtalya'dan satın aldıkları uçaklarla bu ihtiyacı gider-

meye çalıştılar. Ancak, bu uçaklar provalarda başarılı olamadığından, bunlara, bu esnada Paris'teki uçak şirketinden daha iyilerini tedarik etmekte olan Türk hükümeti tarafından bedelleri ödenmeden el konuldu.

Almanlar, diğer askeri teçhizatı tedarik için Anadolu'ya geri döndüler. Onların bu dönüşleri dikkate değerdir. Eski subaylardan ve mühendislerden mürekkep altmış kadar Alman, İzmir'e yerleşmiştir. Her işi deruhte etmekte olan bu adamlar, büyük imalathaneleri temsil ediyorlar. Almanya'dan bilhassa demir ve demiryolu malzemesi taşınırken, savaş malzemeleri, askerî kumaşlar, askerî telefonlar ve telefon telleri için sözleşmeler imzalanıyor. Eski nüfuzlarından ve mahalli alışkanlıkları biliyor olmalarından istifade eden Almanlar, ticaret hayatına derhal girmeyi başarmış ve Türkler tarafından samimiyetle kabul edilmişlerdir. İhtimal ki, Türkiye Rumların bıraktığı boşluğu Almanlarla doldurmayı düşünüyor ve her şekilde Almanya'ya karşı özel bir sempati besliyor. Berlin'e, en manidar adamlarından birini, daha önce Alman Harpokulu'nda öğrenci olarak bulunmuş Kemaleddin'i göndermişlerdir.

Geçmişin Silinmesi

Diğer Avrupa memleketleriyle olan ilişkilerde, endişeli bir uzlaşmacılığın hâkim olduğu görülüyor: Geçmişin bütün taahhütlerini silmek. Nüfuz bölgeleri, iktisadî imtiyazlar, denizcilikle ilgili istisnalar, özel muameleler, bütün bu kelimeler Türklerde, nefret uyandırmakta ve artık daha fazla duymak istenmemektedir. Rum ve Ermenilerin kovulmasından sonra şimdi de Avrupalıların daha önceden bıraktıkları izleri silmek istiyorlar.

Şimdi İtalyan çıkarları hakkında konuşma zamanı geldi.

Yeni Türkiye, Avrupa ile olan düşmanlığı sırasında bizi de incitti. Ege Adaları ile Anadolu sahilleri arasındaki alış veriş ve ticarî işlemler, Türk gümrük siyaseti ve ticari kısıtlamalar yüzünden tahminen yarı yarıya azalmıştır. Aynı ticarî işler, Türkiye ile İtalya arasında da eski oranda değildir. İtalyan okulları, Fransız okulları gibi, dinî nitelikte oldukları gerekçesiyle kapatılmışlar, fakat büyük çabalardan sonra tekrar açılmışlardır. Bütün bunlar, Türk'ün aldığı tavirden incinmemiz ve şikayet etmemiz için yeterlidir. Oysa aksine biz, İtalyan halkının, Kemalist Cumhuriyette yaşananlardan memnun olması gerektiğine inanıyoruz. Anadolu'ya en son biz gittik ve Avrupa menfaatlerinin aşağı yukarı yüzde beşini temsil ediyorduk. Bizim oraya her nüfuz etme girişimimizin karşısında, daha kuvvetli nüfuzlar ve insan kalabalıkları bulunuyordu. Türkiye'nin ekonomisinin boğazını sıkı devasa İngiliz, Fransız menfaatleri yanında İtalyan ticareti ne idi? Bütün sahilleri on binlerce Rumla doldurulmuş Yunan kolonisi karşısında bizim göçmen kolonimiz ne idi? Türkiye, bizden daha eski ve daha kuvvetli alacaklılar tarafından daha önce rehin alınmıştı.

Bunun için geçmişin silinmesi bize hizmet etmiş oluyor. Yunanistan için çalışan Rumlarla, kim para verirse onlar için çalışan Ermeniler artık yok! Türk ismini taşıdıkları halde İngiliz ve Fransız kasalarını dolduran bankalar ve şirketler artık kalmadı. Geçmişte meydana getirilmiş eserlerin tahrip edilmesi, bizden daha çok başkalarını darbe vurmuş ve bizi diğerleri ile eşit hale getirmiştir. Anadolu boşalmış ve çok acı çekmiş durumda. Şu halde bu memleketin, bugün veya yarın tekrar nüfusla doldurmak ve tekrar yaşanır hale getirmek gerekecek. Biz en sonraya kalmayacağız ve yollarımızı bizden evvel giden Avrupalılar tarafından kapatılmış olmayacak. O halde Türkler aynı zamanda bizim için de çalışıyorlar demektir. Biz İtalyanlar, büyük Anadolu evine hâkim olmak istemiyoruz ama Akdeniz'in çölü andıran bir mıntıkasında halkımız için barışçı faaliyetlerde bulunacağımız bir alan bulmak istiyoruz.

Türkler, memleketlerini tahrip ettikten ve boşalttıktan sonra onu yeniden inşa

etmek mecburiyetinde kalacaklar. Memleketi kendi başlarına nüfusla dolduracak ve geliştirecek durumda değiller; bu yüzden, bu işleri yapma kapasitesine sahip ve hazır olarak bekleyenlerden işbirliği talebinde bulunmaya mecburdurlar. O takdirde İtalya'nın zamanı gelecek. Türkler zorla da olsa ikna edilmelidirler ki, altı milyon çoban ve köylü, eskiden medeni, elli milyon nüfusu yaşatmak potansiyeline sahip bulunan bir memlekete, ancak bir şartla, kapılarını açmak ve başka memleketlerin inanılmaz derecede sıkışık ve kalabalık insanların girmesine müsaade etmek şartıyla hükmedebilir. Anadolu'nun nüfusu bu şekilde dostlarla çoğaltacaktır. Aksine Türkler, eğer şimdiye kadar yaptıkları gibi, ülkelerinin kapılarını büyük kilitler altında kapalı tutmak isterlerse, Türk Cumhuriyeti aleyhinde ölümcül bir Avrupa koalisyonunun meydana gelmesine bizzat kendileri çalışmış olacaklardır. Çünkü böyle hareket ederlerse, Akdeniz'in bütününe bakmak gibi şansa mazhar bir memleketi idare için zaruri olan kalite ve egemenlik niteliklerine sahip olmadıklarını gösterecektir.

Biz birinci çözümün tercih edileceği zannındayız ve yalnız bu yönü dikkate alarak İtalya'nın 1923'te olduğu gibi 1924'te de, Türkiye'ye ithalat yapmak hususunda ve İzmir limanının hareket ve faaliyetinde birinci sırada olduğunu müşahade ediyoruz.

Rodos'tan sonra Kıbrıs sahilinde bazı İtalyanların da yaşadığı Larnaka'yı geçince Kilikya'da önemli bir yer olan Mersin bizi selamladı. Bu ıssız iskelede, henüz tamamiyle durmamış, demir atmakta olan büyük İtalyan vapuruna, bizi selamlamak için sabırsızlık gösterenler çıktılar. Çünkü vapurda, buralara seyrek gelen bir yolcu, bir İtalyan vardı! Daha sonra bana, Suriye ve Filistin'de sık sık tekrarlanmış bir sözle karşılaştım: 'Siz, buraya bizi görmeye gelen ilk İtalyan mebususunuz!' dediler. İlk gelen! Bununla gurur duyuyor muyum? Hayır! Tam aksine, böyle ilk olmaktan dolayı mahcubiyet hissediyorum ve biraz da parlamento adına yüzüm kızarıyor. Fransa ve İngiltere'den, her sene milletvekillerinin heyet halinde ya da tek başlarına görmek, incelemek ve bilgi almak için Akdeniz'e geldiklerini düşünüyorum. Bizim muhterem milletvekillerimizden hiç kimse, buraya, Doğu'daki bu en eski kolonilerimiz arasına kadar gelmedi mi? Hiç kimse, gözlerini memleketimizin Akdeniz'de havasını soluduğu gökyüzüne doğru kaldırmak için iç politika kavgalarından ayıracak birkaç haftalık bir zaman bulamadı mı?

Cevap veriyorum:

- Eğer ilksim, herhalde son olmayacağım, diye cevap verdim. Şimdi bir başka parlamento ve başka bir İtalya var. Size, memleketin sizi unutmayacağını söyleyen ben, bir öncüden başka bir şey değilim.

Memnun oldular, unutulmanın dışında, başka bir şey sormuyorlar, başka bir şey öğrenmek istemiyorlar, Karaya çıkıp beni, evlerine, konsolosluga, vapur acentelerine, Kilikya'nın kirli ve kasvetli köşesindeki İtalya'nın bu küçük aziz varlıklarını görmeye götürdükleri zaman, minnet ve sadakat ifade eden bir sevinç gösteriyorlar. Kilikya, savaş esnasında bizim hedeflediğimiz sömürge bölgeleri içindeydi; amacımıza ulaşamadık.

Fransızlar, Adana ve Mersin'i işgal etmekte bizden evvel davrandılar. Şimdi buraları tekrar Türkler yönetiyorlar. Biz oralarda bugünlerde görünmeye başladık. Fransızlarla Belçikalılar tarafından çekilen Adana ovasının pamuklarını, yalnız birkaç ay var ki Triesteliler de çekiyorlar: Öncüler. Burada ne İtalyan okulu ne de İtalyan bankası yoktur. Tüccarlar, ikisi de Fransız olan Selanik Bankası ile Tunus Emlak Bankası'na güvenmek zorundalar.

Doğrusu İtalyanlar azdır fakat memleketin şartları değişir değişmez Kilikya, pamuk ziraatının Akdeniz'deki en verimli bölgelerinden biri olacaktır. Savaştan önce burası da Deutsche Baumwolle Levantinische Bank'ın etkisi altına girmişti. Bu banka büyük zirai tesisler kurarak geniş bir alanda tarıma başlamıştı. Daha sonra Fransızlar buna da sahip oldular ve şimdi tarımın geliştirilmesi için çalışıyorlar. Fakat Türkler ve onlarla rekabet

halinde olan Belçikalılar faaliyetlerine engeller çıkartıyor. Eğer vapurlarımızla yapılan iktisadi çabalar, daha devamlı ve öncü bir ticaret hareketiyle desteklenmiş olsaydı, Kilikya, bize de daha büyük fırsatlar sunabilirdi. Şimdilik buradan, Trieste için yüklediğimiz birkaç yüz balya pamuk hariç, başka ülkelere ticari eşya taşımakla memnuniyet duyuyoruz. Çok samimi geçen bir günün akşamında Mersin'i terk ettik. Bütün bir gün orada İtalya'dan, Rodos'tan, memleketimizin yenilenmiş ruhundan bahsettik, Faşizmin flamaları dalgalandı..."

D-Değerlendirme ve Sonuç

Görüldüğü gibi İtalyan Milletvekili Orazio Pedrazzi, yeni Türk devleti ve Türk milleti hakkında ağır, haksız ve saldırgan bir üslupla ve saygısız ifadelerle sert eleştirilerde bulunmuştur. Sanki Türkleri Türklerden çok düşünüyormuş gibi bir havada yazılan satırlar aslında, hakaret, aşağılama ve tehdit içermektedir. Pedrazzi'nin ifadelerinin şahsi düşünceler olmanın ötesinde ülkesinde, hiç olmazsa o yıllar için geçerli ve toplumsal tabanı olan bir yayılma siyasetinin ipuçlarını verdiğine şüphe yoktur. İtalyan milletvekili, kendisinde olmayan her şeyde hak iddia etmesi, güçlü oldukları için kendilerini haklı görmeleri, dünyadaki bütün yer altı ve yer üstü zenginliklerine sahip coğrafyasına hakim olma hırsı gibi, medeni Avrupa'nın çağ dışı, saygısız, sömürgeci ve iki yüzlü yönünü temsil etmektedir.

Diğer bir ifadeyle Pedrazzi'nin fikirleri, İtalya'yı aşır, Avrupa kamuoyunun, hiç olmazsa bir kesiminin savunduğu düşüncelerin sözcüsü gibi davranmıştır. İtalyan milletvekilinin fikirleri, yine İtalya'da ve Avrupa'nın bazı kesimlerinde Şark Meselesinin devam etmekte olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Türklerin Avrupa coğrafyasında görünmesiyle başlayan Şark Meselesi, Avrupalıların zihninde ilk önce Türklerin Avrupa'dan atılması olarak anlaşılıyordu. Zamanla, Türklerle Avrupa arasındaki güç dengesinin ilki aleyhine değişmesiyle birlikte Şark Meselesi, Türklerin Balkanlardan atılması anlamı taşımaya başladı. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan mağlup olarak çıkmasıyla Şark Meselesi, Anadolu'nun parçalanmasını hedefleyen siyaset olarak uygulanmaya başlanmıştır. Bu siyasetin ulaştığı en önemli nokta olan Sevr Barış Antlaşması, Anadolu Türk halkının Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde verdiği bağımsızlık savaşının başarıya ulaşmasıyla tarihin çöplüğüne atılmıştır.²⁴ Ancak dikkat edileceği gibi, Pedrazzi, sanki bir bağımsızlık savaşı yapılmamış, başarılmamış ve bu, Lozan'da tasdik edilmemiş gibi bir yaklaşım sergilemiştir. Aslında Pedrazzi, bize, İstiklal Savaşı'nın anlam ve önemini bir kere daha derinden düşünmemizi ve o kutsal savaşa katılmış atalarımızı bir kere daha saygı, şükran ve rahmetle anmamıza da vesile oluyor. Pedrazzi'nin yeni Türk devletini eleştirirken, Osmanlı Devleti'ni övmesi de ilgi çekicidir. Bu, Osmanlı Devleti'ni, dolayısıyla Türkleri sevdiğinden ileri gelmemiştir. Osmanlı Devleti'nin, Avrupa ülkeleri karşısında ne kadar aciz ve çaresiz olduğunu da göstermektedir. Buradan bakınca, Lozan Barış Antlaşması kazanımlarının kıymetini de idrak etmemizi sağlamaktadır.

Pedrazzi'nin sık sık eleştiri konusu yaptığı konulardan biri de, Türklerin nüfusudur. Gerçi, nüfusun şu ya da bu kadar olması çok önemli değil. Devletler hukukuna göre hükümler bir devletin nüfusunun azlığının ya da çokluğunun hiç bir önemi yoktur. Oysa Pedrazzi, Türklerin nüfusunun azlığından ziyade, Anadolu'nun zenginliklerinin ki, kendi ifadesiyle 40-50 milyonluk bir nüfusu besleyebilecek bir zenginliğin Türklerin egemenliğinde olmasınınin hazımsızlığıdır.

24 Şark Meselesi'nin tarihsel gelişimi hakkında bakınız: Kemal Beydilli, "Şark Meselesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.38, ss.353-357.

Pedrazzi'nin Mecliste yaptığı konuşmaların Türk kamuoyunda yarattığı tepkiden örnekler vermiştik. Doğrusu, kitabında ve bu kitabın Vakit gazetesinde tefrikasında dile getirilen fikirlere, yeterli tepkinin gösterilmediğini müşahade ettik. Cılız bir kaç tepkinin olduğunu ve bunların da Vakit gazetesinde yer aldığını belirtmeliyiz. Vakit gazetesinin başyazarı Mehmet Asım, Pedrazzi'nin özellikle nüfusla ilgili düşüncelerini şu yazıyla eleştirdi:

“Gazetemiz birkaç günden beri vaat ettiği gibi İtalyan mebuslardan ve İtalyan diktatörü Mussolini'nin pek yakın dostlarından Sinyor Pedrazzi'nin ‘Şarkî Akdeniz ve İtalya’ ünvanlı tefrikasını okuyucularına arz ediyor. Bu tefrikaları takip eden okuyucularımız şüphesiz şimdiye kadar neşredilmiş olan kısımları okuduktan sonra eserin mahiyeti hakkında bir fikir edinmişlerdir.

Bizim kanaatimize göre bu eserin birinci derecede manâsı, yeni Türkiye hakkında bir iki propagandanın varlığına delil olmasıdır. Vâkıa bu propaganda eserin bazı yerlerinde, aleyhdarane bir şive ile söylemiş olmakla beraber, bizi memnun edecek sözler vardır. Sinyor Pedrazzi eserinin bazı satırlarında hiç de istemeyerek Türkiye’de Cumhuriyet idaresinin muvaffakiyetlerini ve kuvvetini istemeyerek de olsa bir şekilde itiraf etmiştir. Bununla beraber yine bu eserin bütününde, Yeni Türkiye’ye, millî Türkiye’ye karşı pek haksız, aynı zamanda haksızlığı pek açık isnatlar ve ithamlar yapılmıştır. Faşist İtalyan mebusunun eserini yazarken ne kadar haksızlık ettiğini anlamak için millî Türk siyasetini tenkit maksadıyla dayandığı en mühim delillerin ne kadar yanlış olduğuna dikkat etmek yeterlidir: Mesela Sinyor Pedrazzi, toplam nüfusumuzdan bahsedeceği zaman Türkiye’nin toplam nüfusunun ancak 6 milyon kişiden ibaret olduğunu söylüyor. Hariçte Türkiye’yi küçük görmek ve küçük göstermek isteyen ecnebîler içinde şimdiye kadar nüfusumuzun 7-8 milyon olduğunu iddia edenler vardı. Fakat hiçbir vakit bu miktarı 6 milyon derecesine indirmek cüretini gösteren bulunmamıştı.

İnkârı mümkün değildir ki, bugün elimizde tamamen fennî esaslar ve usuller dairesinde yapılmış bir nüfus sayımı istatistiki yoktur. Memleketimizin millî hudutları içinde iskan eden nüfusun hakiki miktarı hatasız bir surette tespit edilmemiştir. Fakat diğer taraftan askere alma muamelatımızın istinat ettiği rakamlar vardır ki, bunlardan nüfusumuzun hakiki miktarını asgarî hata ile tahmin etmek mümkündür. Ve bu yolla yapılan tahminler 15 milyondan aşağı olmadığını göstermektedir.

Sinyor Pedrazzi’nin bu miktarı 6 milyona kadar indirmesi garip değil midir?

Şarkî Akdeniz ve İtalya yazarının Türkiye nüfusunu bu kadar az göstermesinin sebeplerine gelince bu da maksatsız değildir. Bu maksat da, yeni Türkiye’nin millî siyasetini tenkit için zemin hazırlamaktadır. Bu siyasetin yanlış istikametler takip ettiğini, yanlış gayelere gittiğini ispata çalışmaktadır. O kadar ki, faşist İtalyan mebusu bu maksat uğrunda tamamen hayâflî hadiseler bile icat etmekten çekinmemiştir. Türkiye’nin 6 milyon nüfusu varmış. Tabîî Türkler bu nüfusun geniş Anadolu topraklarına nisbetle pek az olduğunu takdir ediyorlarmış. Türkiye’deki nüfus boşluğu bugünkü halinde kaldıkça buraya Avrupa’dan yabancı göçleri olacağını anlıyorlarmış. Onun için Türkler yeni bir muhaceret siyaseti tatbik etmeye başlamış. Şimdi Türkiye haricinden Avrupalı olmak şartıyla Türkiye’ye nüfus toplanıyormuş. Türk hükümeti arazice ve servetçe kendilerini müreffeh bir şekilde yaşatmak vaadiyle son zamanlarda Trablusgarp’tan 4 bin Arab’ı kandırmış, bunları almış, Anadolu’ya getirmiş! Bu öyle bir vaka imiş ki, muhaceret tarihinde bir misali

daha yok imiş! Anadolu'nun nüfus boşluğunu doldurmak ve bir Avrupalı göçü ihtimalini bertaraf etmek için Ankara Hükümeti, Trablus ahalisini şimdi İtalyanların hâkim oldukları memleketlerini terk etmeye teşvik ediyorlar, Anadolu'ya geldikleri halde kendilerine bir çok imtiyazlar ve servetler vaat ediyorlar imiş! Bu acayıpliğin nihayet bulacağı da malum değilmiş!

Zannediyoruz ki, Türkiye'nin durumuna vakıf olanlar için Sinyor Pedrazzi'nin eseri hakkında bundan daha kıymetli bir misal olamaz. Türkiye Cumhuriyeti, Lozan'da Yunanistan ile imzalanan mübadele mukavelesi mucibince geçen sene Rumeli'den Anadolu'ya yüzbinlerce Türk almıştır. Halis Türk ırkından olan bütün muhacirler geldikleri topraklarda henüz yerleşmeye bile vakit bulamamıştır. Onun için Anadolu topraklarına hariçten gelebilecek halis Türk unsurları Türkiye'ye nakletmeye bile sıra gelmemiştir. Bu sebepten Sırbistan'dan göç etmek isteyen Türkler bile Türkiye Cumhuriyeti'nin arzusuna rağmen Anadolu kapılarını açık bulamamaktadır. Yeni Türkiye'nin haricî göçlere karşı vaziyeti bundan ibaret olunca artık Trablusgarp'a kadar giderek oradaki yerli Arapları bin türlü vaatle Anadolu'ya celp etmeye çalışmak hiçbir Türkün hatır ve hayalinden geçebilir mi?

İşte hiçbir Türkün hatır ve hayalinden geçmesi mümkün olmayan bu hale Orazio Pedrazzi'nin kalemi ile hakikat şekli verilmiştir. Sonra bu hayâlî şekil üzerine bina edilen bir yığın mütalaayla Yeni Türkiye'nin millî siyaseti tenkit edilmiştir.²⁵

Yine vakit gazetesinde bu kez bir Rum gazetesinin Pedrazzi'yi eleştiren yazısına rastlıyoruz. İstanbul'da akşamları yayınlanan Rumca Metaritmisis gazetesinde Pedrazzi'ye hitaben yayınlanan açık mektup şöyledir: "Türkiye hakkında yazdıklarınızın kaffesi asıl ve esastan uzaktır. Mektepler meselesine gelince, din ile dünya işlerini yekdiğerinden ayırmış olan Türkiye, dini propagandada bulunan ecnebi mekteplerinin, istedikleri gibi faaliyette bulunmalarına pek tabiidir ki, müsaade edemez. Ticaret işlerine gelince, ticaret maskesi ve kapitülasyonların himayesi altında Türkiye'de nüfuz mıntıkları tesise kalkıştığınız devirler ebediyyen kapanmıştır. Eski kafayı değiştiriniz, gözlerinizi açınız, göreceksiniz ki, gelişmeler ve olaylar sizi tekzip edecektir."²⁶

Son olarak şunu da hatırlatmak isteriz: İtalyanların bakış açısını Anadolu'ya yönlendirmeye çalışan ve Anadolu'nun zenginliklerinin İtalyanların sömürgeci iştahlarına hedef gösteren sadece Orazio Pedrazzi değildir. İtalya'da milliyetçi düşüncenin en önemli temsilcisi, Benito Mussolini'nin yakın arkadaşı ve Faşist dönemin fikri lideri Gabriele D'Annunzio (1863-1938) da, 1926'da, özetini aşağıda verdiğimiz gönüllülere yaptığı bir konuşmayla Anadolu'yu hedef gösterdi.

"Karadeniz'den Akdeniz'e kadar uzanan ve Allah'ın güzelleştirdiği bu memleket daha sonra Müslümanlar tarafından harap edildi. Bu memleket o kadar güzel, doğal zenginlikleri o kadar çoktur ki, Allah ilk insanı bu güzel memleketin Doğu kısmında yarattı. Yüz milyon insanın rahatça yaşayabileceği bu memleket, bugün Haç'a kurban olan Hristiyanların kanı ile boyanmıştır. Dört asırdan beri Batı ile temasta bulunmalarına rağmen Batı'nın medeniyetini elan takdir edemeyen barbar Müslümanlar bu memlekette nehir gibi kan akıttılar.

İtalya! Sana yalvarıyorum. Sen yalnız iste! Ve bu memleket senin olacaktır!.. İtalya'nın siyasi önderleri ihtiyatlı bir dil kullanmak mecburiyetinde bulunuyorlar. Oysa bir şair için bu gibi kayıtlar söz konusu olamaz. Mefkureler kontrole tâbi olamaz. Bundan dolayıdır ki,

25 Mehmet Asım, "Yeni Propagandalar", *Vakit*, 20 Mayıs 1926.

26 *Vakit*, 13 Haziran 1926.

sözümü bütün millete hitap ederek beyan ediyorum ki, başvekilin geçen sene bahsettiği randevu yeri Allah'ın bereketli bahçesi olan 'Anadolu'dur.

Geliniz! İsteyiniz! Alınız! O sizin olacaktır.”²⁷

1920'lerin ilk yarısında İtalya'nın bir kısmını yansıttığımız bu yaklaşımı göz önünde tutulunca, Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasını neden İtalya'ya endeklemek zorunda kaldığını anlamak zor olmasa gerekir. Türkiye'nin bütün iyi niyetli çabalarına rağmen, kısa süreli göreceli barış dönemi bir kenara bırakılırsa, İtalya, Türkiye için tehdit olarak görülmüş ve buna göre önlemler alınmıştır. Korfu ve Yugoslavya üzerinde baskılarına işaret ettiğimiz İtalyan tehdidinin, Türkiye tarafından abratılmış olduğunu da sanmıyoruz. Nitekim, Balkanlarda Arnavutluk ve Afrika'da Habeşistan'ın İtalyanlar tarafından işgal edilmiş olduğunu unutmamak gerekir. Dolayısıyla Türkiye ve yöneticileri, komşu ülkelerle dostluk siyaseti ekseninde saldırmazlık antlaşmaları imzalayarak ve Balkan Antantı ve Sadabat Paktı'nın kurulmasına öncülük ederek, İtalya'dan gelebilecek saldırıya karşı ortak savunma sistemleri kurmuştur.

E-Kaynakça

Gazeteler

Âhenk, 4 Temmuz 1926.

Cumhuriyet, 21 Nisan 1925; 2 Temmuz 1926

Hâkimiyet-i Milliye, 20 Nisan 1925.

Il Giornale d'Italia, 30 Agosto 1923.

İkdam, 17 Nisan 1925.

L'Epoca, 2 Settembre 1923.

Vakit, 31 Teşrin-i evvel 1925; 16 Mayıs 1926; 13 Haziran 1926.

Vatan, 21 Nisan 1925; 27 Nisan 1925.

Kitap ve Makaleler

Ağaoğlu Ahmed, “Bir Konferans Münasebetiyle”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 20 Nisan 1925.

Atti Parlamentari, Camera dei Deputati, Legislatura XXVII- I. Sessione-Discussioni- (4 Giugno 1924), s.125-127; <http://storia.camera.it/regno/lavori/leg27/sed006.pdf> (Erişim: 24.01.2018 22:46.)

Atti Parlamentari, Camera dei Deputati, Legislatura XVII- 1. Sessione-Discussioni (26 Marzo 1925), s. 2983-2988; <http://storia.camera.it/regno/lavori/leg27/sed072.pdf>, (Erişim: 01.01.2018 22:56)

Bertonelli, Francesco (1930), *Il nostro mare*, Firenze.

Bevione, Giuseppe (1933), “Undici anni di politica estera Mussoliniana”, *Gerarchia*, Anno: XIII, No: 10 (29 Ottobre), ss. 815-823.

Beydilli, Kemal, “Şark Meselesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.38, ss.353-357.

²⁷ *Cumhuriyet*, 2 Temmuz 1926; *Âhenk*, 4 Temmuz 1926.

- Bulut, Pınar (2007), *1923-1933 Yılları Arasında Türk-İtalyan İlişkileri*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Burgwyn, H. James (1997), *Italian Foreign Policy in the Interwar period*, Westport, Connecticut London.
- Caneloro, Giorgio (1989), *Storia dell'Italia moderna*, Vol: 8, Feltrinelli Ed., Milano.
- Çelebi, Mevlüt (2000), "Türk Kaynaklarına Göre Atatürk Döneminde Türk-İtalyan Siyasî İlişkileri", Atatürk 4. Uluslararası Kongresi, (25-29 Ekim 1999-Türkistan-Kazakistan), *Bildiriler*, C.I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, ss.265-287.
- Çelebi, Mevlüt (2002), "Atatürk Dönemi Dış Politikasında İtalya Faktörü (1923-1938)", *Türkler*, C.16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, , ss.661-671.
- Mehmet Asım, "Yeni Propagandalar", *Vakit*, 20 Mayıs 1926.
- Montanelli, Indro (2006), *Storia d'Italia*, Vol: VII, (1919-1936), Edizione per Oggi, Milano.
- Pabuççular, Hazal (2009), *Turkish-Italian Relations in the Interwar Period*, Boğaziçi University, İstanbul.
- Pederazzi, Orazio (1925), *Il Levante Mediterraneo e l'Italia*, Alpes, Milano.
- "Siyasi Tefrikamız: Şarkî Akdeniz ve İtalya. Bir İtalyan Mebusunun Eseri", *Vakit*, 17 Mayıs-4 Temmuz 1926.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, (1976), C.18, (14 Nisan 1341- 22 Nisan 1341), TBMM Matbaası, Ankara.